

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomisk-historiska institutionen
Kandidatuppsats 10 p

2005-05-24

EFFEKTSKILLNADER AV HÖGRE UTBILDNING FÖR KVINNOR OCH MÄN

Av: Violeta Kokos

Handledare: Anders Nilsson
Examinator: Christer Lundh och Anne Jerneck

ABSTRACT

Idag ligger lönenivån för kvinnor i genomsnitt på drygt 80 procent av männens lönenivå. En del av löneskillnaderna beror på att kvinnor och män har olika arbetsrelaterade egenskaper t.ex. olika lång utbildning. Under det senaste decenniet har högre utbildning väldigt ofta anförts som ett medel mot löneskillnader. Kvinnor och män i yngre generationer har fått allt mer lika utbildning, särskilt när det gäller längden, men även inriktningen har fått dramatiska förändringar. Detta borde leda till gradvist minskande löneskillnader. Men hur ser löneutvecklingen ut idag, egentligen?

Syftet med uppsatsen är att försöka analysera och beskriva om högre utbildning har samma effekt för kvinnor som för män. Detta gjordes genom att jag undersökte några av kvinnornas utbildningsval, närmare bestämt deras intag till mansdominerade utbildningar.

Resultaten åskådliggör att i grund och botten löneskillnaderna mellan kvinnor och män som genomgått samma utbildning kvarstår vilket visar att inte ens en lika fördelning på utbildning är tillräcklig för att utjämna arbetslönerna.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	2
2. Syfte och frågeställning	3
3. Kvinnors utbildningshistoria	4
3.1 Grundutbildning	4
3.2 Gymnasium	5
3.3 Högre utbildning	6
4. Teoretiska förklaringsmodeller	8
4.1 Humankapitalteorin	8
4.2 Diskriminering	10
4.3 Socialisering och könsroller	11
5. Datakälla och beskrivande statistik	12
5.1 Metod	14
5.2 Lön	14
5.3 Utbildning	17
5.4 <i>Jurist- och läkarlinjen</i>	21
6. Resultat	29
7. Slutsats	30
8. Sammanfattning	32
9. Käll- och litteraturförteckning	34
Bilagor	36

1. INLEDNING

Sverige framhålls ofta som ett land där jämställdheten nått långt, och där utbildning är en viktig del av samhället. Dock kvarstår såväl könsskillnader som klasskillnader vad gäller utbildning och därmed också vad gäller olika människors arbete, karriär- och inkomstutveckling.

På den svenska arbetsmarknaden finns idag mycket små skillnader mellan kvinnors och mäns förvärvsfrekvenser, men det faktum att det är nästan lika många kvinnor som män i arbetskraften betyder tyvärr inte att alla könsskillnader har nu försvunnit. Kvinnor och män har i de flesta avseenden mycket olika fördelning på arbetsmarknaden. Detta gäller exempelvis fördelningen över arbetsgivare, över näringsgrenar, över yrken eller över befattningsnivåer. Man kan säga att kvinnorna och männen har delat arbetsmarknaden mellan sig, en delning som har sitt ursprung redan från utbildningsvalet och som medförde väldigt olika effekter för kvinnor och män. En sådan effekt är löneskillnader. ”Idag ligger lönenivån för kvinnor i genomsnitt på drygt 80 procent av männens lönenivå. Löneskillnaderna kan till en del förklaras med skillnader i ålder, yrkesinriktning och utbildning”¹.

Både män och kvinnor har under senare årtionden erhållit längre utbildning än tidigare generationer. Utbildningsnivåns successiva ökning hänger samman med bl.a. den utbyggnad som skett av utbildningsväsendet, men sedan 1960-talet har utökad utbildning även förordats som ett medel för att öka produktiviteten och produktionen i ekonomin. Utbildning har också använts i syfte att minska konjunkturarbetslösheten.

Medan utbildningsnivån är idag mer en generationsfråga, råder det emellertid stora skillnader vad gäller utbildningsinriktning. Redan i gymnasieskolan kan man se en stark könssegregation, framför allt vad gäller den yrkesinriktade utbildningen och ett relativt stort antal inriktningar är i stort sett enkönade med flickor i utbildningar inriktade på vård och omsorg samt humaniora och pojkar i tekniska utbildningar. Självklart är även högskolan könssegregerad, könsskillnaderna har minskat men könsutjämningen har varit punktvis. Exempelvis så har andelen kvinnor vid de tekniska högskolorna ökat tydligt från en mycket låg nivå i början av 1960-talet. I vissa fall har könsutjämningen underligt nog bidragit till nya könsskillnader, i det att mansdominans utjämnats och blivit till kvinnodominans. Dock verkar männens utbildningsval vara lite mer könsbundna än kvinnornas. Det finns inga tecken på att männen i ökad utsträckning skulle söka sig till kvinnliga utbildningar som till

¹ SCB (2002), Lön för mödan, s. 4

sjuksköterskeutbildningen eller till förskolläraryrket. Vad betyder då detta? Behöver vi veta mer?

2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Efter en avslutad högre utbildning börjar man förvärvsarbete. Förvärvsarbete är en central del i människors liv och vi tillbringar stora delar av vår livstid på arbetet. Lönen för arbetet är avkastningen för den tid och det engagemang en individ investerar i en verksamhet. Men det förekommer löneskillnader som kan upplevas som orättvisa, inte minst löneskillnader mellan könen. Utbildning har ofta anförts som ett medel mot löneskillnader, genom ökad utbildning skulle även lönerna öka, och så är även fallet, dvs. en högre utbildning ger en högre lön. Detta gäller både för kvinnor och för män, men hur ser löneutvecklingen ut idag, egentligen? Huvudsyftet med uppsatsen är att analysera och beskriva om högre utbildning har samma effekt för kvinnor som för män. Detta kommer jag att göra genom att titta noggrannare på kvinnornas utbildningsval, närmare bestämt på deras intag till mansdominerade utbildningar. Huvudfrågeställningen är: har högre utbildning samma effekt för kvinnor som för män, dvs. är lönerna lika för kvinnor och män efter avslutad likartad utbildning? Utbildningssystemet har genomgått stora förändringar under 1900-talet, dvs. utbildningssystemet har expanderat kraftigt, framförallt för kvinnor. Men vad innebär dessa förändringar? Har de lett till positiva förändringar för kvinnorna? Och i vilken utsträckning? Det manliga försprånget kvarstår på högskolenivå, framförallt vad gäller en del traditionella manliga utbildningar och forskarutbildning. Under lång tid dominerades de kortare högskoleutbildningarna av kvinnor, men under 1980- och 1990-talet har kvinnorna i ökad utsträckning rört sig mot traditionellt manliga utbildningar och uppnått könsjämlighet på såväl jurist- som läkarlinjen och dessutom ökat sin representation till den tekniska sektorn.

Uppläggningsen av studien är följande. Studien inleds med ett historiskt perspektiv över kvinnornas utbildningssystem utveckling. Därefter sker en presentation av humankapitalteorin enligt vilken utbildning ses som en investering som ger avkastning i framtiden, och utifrån den kommer jag att försöka analysera kvinnornas utbildningsval. Analys görs även utifrån bearbetningar av publicerade och opublicerade data från främst Statistiska Centralbyråns (SCB`s) utbildningsstatistik, lönestatistik samt från skrifter och småtryck, där speciell betoning görs på löneutvecklingen för kvinnor och män, med avseende

på löneskillnader när det gäller liknande utbildningsnivå och utbildningsinriktning. Data omfattar statistik från senare tid, 1990 – till idag.

Inför valet av metoder anser jag att det som passar mig bäst är nog den kvantitativa metoden eftersom den är mer formaliserad och strukturerad. Det är forskaren som har mest kontroll och man eftersträvar att beskriva och förklara, och inte så mycket att förstå. Dessutom statistiska mätmetoder spelar en central roll, vilket är viktigt för min analys eftersom genom statistiska tekniker kan man göra generaliseringar.²

3. KVINNORS UTBILDNINGSHISTORIA

I förra sekelskiftets Sverige var utbildning framförallt grundutbildning av folkets barn. Högre utbildning var endast tilldelat ett fåtal, då framför allt pojkar. Flickorna var avstängda från de allmänna läroverken och fick istället gå i privata flickskolor. Detta innebär att pojkarna hade ett försprång inom utbildningen framför flickorna där dessutom skillnader förekom även mellan vad pojkar och flickor lärde sig i skolan.³ När det gäller högre utbildning så har svenska män börjat studera vid utländska universitet redan i slutet av 1200-talet, dvs. för ungefär 700 år sedan. Den svenska kvinnans historia inom högre utbildning är av mycket senare datum jämfört med mannens, den är endast drygt 100 år gammal.⁴

3.1 GRUNDUTBILDNING

År 1842 beslutade riksdagen om att allmän folkskola skulle införas. I och med att folkskolan infördes, skapades i teorin en skola för alla barn. Men det dröjde länge i praktiken innan den egentligen realiserades. Som situationen var fick de fattigare barnen sin utbildning i folkskolan, medan de välbeställda barnen gick direkt till läroverket. Men år 1909 föreslog riksdagen en allmän bottenskola för alla barn. Planerna realiserades inte fullt ut förrän efter första världskriget då folkskolan blev en allmän bottenskola för alla barn, oavsett samhällsklass.⁵ Kort därefter genomfördes en omfattande skolreform (1927 års skolreform), som innebar att realskolan skulle vara antingen fyra år och bygga på sex år i folkskola eller vara fem år och bygga på fyra år i folkskolan. Men innan skolreformen hade ett stort antal

² Holme & Solvang (1997), s.14, 77-79

³ Stanfors (2000), s.10

⁴ Ekehammar (1981), s. 101, FoU 1981:20

⁵ Richardson (1999), s. 46-68

flickskolor etablerats för att ge flickorna speciell utbildning med inslag av förberedelse inför uppgifterna som maka och mor. Så småningom började kvinnorna ge sig ut på arbetsmarknaden som efterfrågade kvinnlig arbetskraft med viss utbildning, till exempel kontor och administration, vilket ställde högre krav på flickskolornas utbildning. 1940 tillsattes en skolutredning som syftade till att skolplikten skulle förlängas för att ge ökade möjligheter för alla (pojkar och flickor) till teoretisk och praktisk utbildning.⁶ Utredningen resulterade i beslut om den nioåriga obligatoriska enhetsskolans genomförande och sedan grundskolan helt genomfördes, 1962, har alla elever i svensk skola fått samma nioåriga grundläggande utbildning oberoende av kön, klass och geografisk förekomst.⁷

3.2 GYMNASIUM

Genom 1927 års skolreform öppnades, med vissa undantag, de allmänna läroverken för flickor. I samband med skolreformen förbättrades flickskolorna men vissa skillnader vad gäller läroplan förekom ändå, varför många flickor valde att gå till läroverk och få samma utbildning som pojkarna, samtidigt som det innebar billigare utbildning. Efterhand uppnåddes utjämning mellan pojkar och flickor på realskolenivån. Skolreformen 1927 skapade även ett differentierat gymnasium som byggde på två linjer, real- eller latinlinje, där vissa obligatoriska ämnen förekom. I och med två-linje möjligheten uppkom en könssegregation på gymnasiet, då pojkarna dominerade stort och där stora skillnader i utbildningsinriktning fanns eftersom flickorna sökte sig till latinlinjen och pojkarna sökte sig till reallinjen. Stora förändringar ägde rum 1953 då en tredje linje infördes, den allmänna linjen, som kom att bli den stora linjen bland de unga kvinnorna som i allt högre grad sökte sig till gymnasiet. Samtidigt utvecklades även de så kallade fackgymnasierna. Men genom 1964 års gymnasiereform sammanfördes de olika gymnasierna till ett och samma gymnasium. Gymnasiet erbjöd nu både studieförberedande och yrkesförberedande linje. Detta medförde skillnader i valet mellan de olika linjerna, både vad gäller social bakgrund och kön.⁸ Utjämning mellan flickor och pojkar uppnåddes först under 1960-talet då efterfrågan på gymnasial utbildning ökade stort. Fortfarande förekom det skillnader men i mycket lägre utsträckning, exempelvis i form av utbildningsval och ämnesinriktning. På de studieförberedande linjerna flickorna dominerade samhällsvetenskap och humaniora medan

⁶ Stanfors (2000), s. 11-12

⁷ Stanfors (2003), s. 152-153

⁸ Stanfors (2000), s. 13-14

pojkar dominerade naturvetenskap och teknik. På de yrkesinriktade linjerna flickorna dominerade omvårdnad och service medan pojkarna föredrog industri, hantverk och teknik. De yrkesinriktade linjerna expanderade kraftigt under 1960-talet, medan 1970-talet var väldigt betydelsefullt för de studieförberedande linjernas expansion. Om man jämför skillnaderna på gymnasiet när det gäller könsdifferentierade val på 1060-talet med idag, var de inte helt olika de som förekommer idag. En stor skillnad är dock att idag dominerar flickorna de studieförberedande linjerna medan på 60-talet var det pojkarna som hade lite högre antal på de studieförberedande linjerna. 1990-talets reform innebar att alla linjer omvandlades till treåriga program med förberedande inslag för universitet/högskola.⁹

3.3 HÖGRE UTBILDNING

Högre utbildning i början av seklet berörde endast ett fåtal personer, exempelvis överklassens söner. Även om kvinnor formellt fått rätt att studera vid universitet 1873 var det inte riktigt accepterat av samhället att kvinnorna genomgår universitetsstudier.

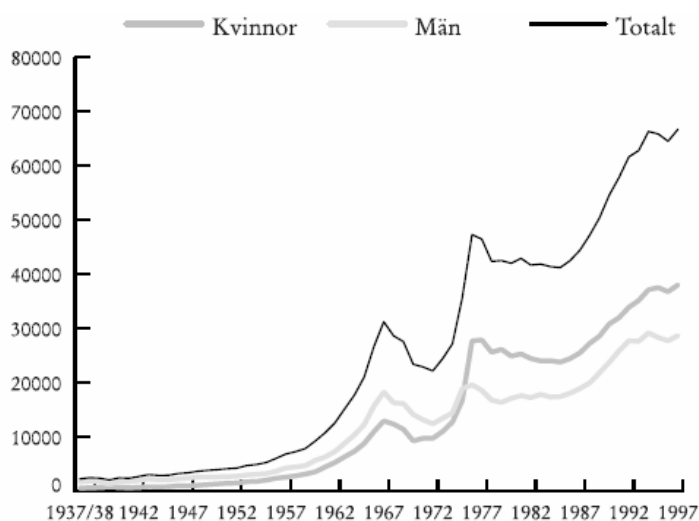
Den 3 juni 1870 gavs kvinnan genom kungligt brev rätten att avlägga mogenhetsexamen (dagens studentexamen) vilket i sin tur medförde rätt till inskrivning vid universitet. Den första kvinnan som avlade mogenhetsexamen i Sverige blev Betty Pettersson, dotter till en sadelmakare från Visby, som år 1871 avlade denna examen i Stockholm. Betty var även den första kvinnan i Sverige som skrevs in vid universitet, år 1872, innan kvinnor över huvud taget hade fått rätt att avlägga universitetsexamen. Hon begärde dock dispens år 1872 hos kungen, och han i sin tur beviljade henne rätten att avlägga filosofie kandidatexamen samma år. Man tror att detta var orsaken till 1873 års reform som gav kvinnor formell rätt att studera vid universitet. Därefter öppnades möjligheten för kvinnor att genomgå en fullständig universitetsutbildning, med vissa undantag exempelvis ingen möjlighet att läsa teologiska ämnen. Mellan åren 1875 och 1914 hade 402 grundexamina samt 31 forskarexamina avlagts av kvinnor. Men på grund av 1809 års Regeringsform gavs kvinnor ingen formell möjlighet att konkurrera med män om de tjänster som universitetsutbildningen förberedde till. Det förekom en lagändring år 1909 men den fick inga omedelbara effekter. Först 1923 då den så kallade Behörighetslagen tillkom, en närmast fullständig formell

⁹ Stanfors (2003), s. 153

jämställdhet mellan könen beträffande statliga tjänster kom att råda. Lagen trädde i kraft 1925. Dock den fullständiga grundlagsändringen genomfördes först 1949.¹⁰

Perioderna från mitten av 1950-talet till 1970 samt slutet av 1980-talet och framåt ägde rum en kraftig expansion vad gäller antalet högskolenybörjare. Den stora ökningen på 1970-talet kan delvis förklaras av högskolereformen 1977 vilken innebar att ett antal utbildningar som tidigare inte har räknats med tillkom och blev högskoleutbildningar. Exempelvis kan vi nämna sjuksköterskeutbildningen. Den stora förändringen har följt en viss trend, dvs. andelen kvinnor har ökat starkt.¹¹

Figur1. Antal högskolenybörjare, 1937/38-1998/99¹²

Det har skett en utjämning när det gäller könsfördelningen, eftersom antalet och andelen kvinnor i högskolan fortsatte att öka stadigt under 1960-talet och början av 1970-talet, men även då efterfrågan på högre utbildning sjönk under 1970-talets krisår så fortsatte kvinnorna att strömma till och könskvoten fortsatte därmed att utjämnas. Det manliga försteget kvarstår till viss del på högskolenivå, framförallt när det gäller den traditionella manliga tekniska utbildningen och forskarutbildning, men under 1980- och 1990-talen har kvinnorna i ökad omfattning rört sig mot traditionellt manliga utbildningar och uppnått bland annat könsjämlighet på såväl jurist- som läkarlinjen och dessutom ökat sin andel inom forskarutbildningen.¹³

¹⁰ Ekehammar (1981), s. 101-105, FoU 1981:20

¹¹ Stanfors (2000), s. 16

¹² Stanfors (2000), s. 16

¹³ Stanfors (2000), s. 16-21

4. TEORETISKA FÖRKLARINGSMODELLER

Det finns ett flertal förklaringar till varför kvinnor väljer olika utbildningar exempelvis mansdominerade utbildningar. Den här studien är främst fokuserad på förklaringsfaktorn humankapitalteorin, men den berör kortfattad även andra förklaringsmodeller såsom diskriminering och beteendevetenskapliga teorier om könsroller och socialisering, för att visa att humankapital teorin inte är den *enda* förklaringsvariabeln, utan att det finns även andra faktorer som har betydelse när det gäller att få en fullständig klarläggande angående kvinnors utbildningsval och därtill effekten av det.

4.1 HUMANKAPITALTEORIN

Gary Becker – som är en av humankapitalteorins huvudpersoner – definierar humankapital som ”resources in people” (resurser i människor). Exempel är investering i skolutbildning, utbildning i arbete, sjuk- och hälsovård m.fl. Humankapitalteorin beskriver hur dessa resurser skapas, vilka faktorer som påverkar investeringarnas omfattning och fördelning mellan individer. Individer antas operera på nationalekonomisk sätt, alltså de försöker maximera sin nytta.¹⁴ Humankapital är den samlade beteckningen på de kunskaper och skickligheter som arbetstagaren tar med sig till arbetsplatsen. Humankapitalteorin har sina rötter i Adam Smiths teori om kompenserade löneskillnader. En arbetare kommer att kräva en kompensation i form av högre framtida lön för att vara villig att investera i humankapital genom till exempel utbildning.¹⁵

I humankapitalteorin antas att ekonomins tillstånd kan beskrivas med hjälp av marknader. Utbud och efterfrågan har benägenhet för att utjämnas på marknaderna såsom i en konkurrensökonomi. En av marknaderna är den för humankapital där humankapitalersättningen bestäms och därmed lönerelationerna mellan grupper som ställer olika mängder humankapital till arbetsmarknadens förfogande. Individerna beaktar dessa lönerelationer när de bestämmer sig för hur mycket de ska utbilda sig.¹⁶ Sohlman tar upp olika humankapitalmodeller där skolmodellerna är av särskilt intresse för min uppsats då jag ämnar begränsa mig till skolutbildning, närmare bestämt högre utbildning. I skolmodellerna behöver individen bara bestämma sig för hur länge han/hon skall gå i skolan. Modellen säger

¹⁴ Sohlman (1982), s. 170-189

¹⁵ Björklund m.fl. (2000), s.123-124

¹⁶ Sohlman (1982), s.170-189

att ju längre man går i skolan desto större antas humankapitalet bli, och därmed blir också inkomsten efter en längre utbildning större än efter en kortare utbildning. Dessa modeller förklarar dock inte varför individerna väljer olika lång utbildning utan bara vad som händer om de väljer en längre utbildning. De andra modellerna kompletterar skolmodellerna och ger vissa indikationer på hur skolmodellerna skall tillämpas då arbete förekommer under utbildningstiden och utbildning efter det att individen har redan börjat arbeta.¹⁷ Att välja en längre utbildning har länge varit mycket vanligare bland män än bland kvinnor. Mycket av detta berodde på att de flesta mansdominerade utbildningarna var av längre karaktär, exempelvis tekniska utbildningar, ingenjörsutbildningar, juristutbildningen m.fl., och innan 1990-talet var det inte så många kvinnliga studenter som gick dessa linjer. Däremot under 1990-talet blev kvinnorna mer benägna att söka sig till längre utbildning, dvs. de blev mer benägna att ändra sina val och sitt utbildningsbeteende och söka sig till mansdominerade utbildningar.

Ekonomer utgår vanligtvis i sin analys av utbildningsval från humankapitalteorin, enligt vilken (som jag redan har nämnt tidigare) utbildning ses som en investering som ger avkastning i framtiden. Man kan till exempel få ett jobb med högre lön eller bättre egenskaper i övrigt än vad man annars skulle ha fått.¹⁸ Individens utbildningsval (längden och inriktningen) enligt detta synsätt antas vara grundad på bedömningar av vilket utbildningsalternativ som ger högst avkastning, rent ekonomiskt. Det ekonomiska synsättet går ut på att förklara skillnader i utbildningsval mellan män och kvinnor genom att förklara skillnaden mellan könen vad gäller avkastningen på olika utbildningar och förutsätter att den enskilda individen gör rationella val när de medvetet försöker maximera sin nytta.¹⁹ Att kvinnorna har lägre löner förklarar ekonomerna med att kvinnorna i högre grad vill kombinera arbete och familj, och då är det ekonomiskt rationellt för dem att välja utbildningar och yrken som gör detta praktiskt möjligt, bland annat genom deltids- och distansarbete samt mindre karriärorientering. Man menar även att kvinnorna söker sig till jobb som innebär ett så litet straff som möjligt i form av osäker löneutveckling vid karriär avbrott och frånvaro från jobbet, framför allt för barnledighet.²⁰ Humankapitalteorin utgår också från att individerna betraktar konsekvenser av sitt utbildningsbeslut som kostnader och intäkter. Kostnaderna i en sådan kalkyl utgörs av inkomstbortfall under studietiden samt kostnader för studiematerial och terminsavgifter. Detta inkomstbortfall kan reduceras av studiebidrag och subventionerade

¹⁷ Sohlman (1982), s.170-189

¹⁸ Björklund m.fl. (2000), s. 124

¹⁹ Stanfors (2000), s. 82-87

²⁰ Stanfors (2003), s. 158

studielån. Intäkterna i en sådan kalkyl utgörs av de ökade inkomster som utbildningen beräknas ge under arbetslivet. Att många kvinnor väljer lägre utbildning kan också ha att göra med att man inte har råd att förlora inkomsten under studietiden, det kan bero på att man redan har barn och kanske är ensamstående förälder och då blir situationen för svår. Eller så frågar man sig att även om man tar en högre examen vad blir effekten i slutändan? Då väljer man kanske den billigaste vägen, att investera mindre i utbildning och därmed minska konstanden.

4.2 DISKRIMINERING

”Den allmänna innebörden av begreppet diskriminering är att *göra åtskillnad, behandla olika eventuellt sämre*”²¹

Kvinnor kan diskrimineras i många olika sammanhang. En av dessa är diskriminering på arbetsmarknaden, då man menar att ”ersättning för en arbetsinsats inte beror enbart på individens produktivitet utan även på egenskaper som inte påverkar arbetsinsatsen”²².

Diskriminering i arbetslivet kan ta sig många olika uttryck, exempelvis lönediskriminering, anställningsdiskriminering, statistisk diskriminering, diskriminering baserad på preferenser osv. Det som är av betydelse för mig är just lönediskriminering. Lönediskrimineringsteorin ger inget riktigt enskilt svar varför kvinnorna väljer vissa utbildningar, men man kan se, genom att studera löneskillnaderna mellan män och kvinnor med lika examen och därmed lika arbete, effekten för kvinnor och män som genomgått samma utbildning. Många studier har framlagts angående löneskillnaderna mellan män och kvinnor med lika utbildning och många har kommit fram till liknande resultat – vilket är att kvinnliga löner skiljer sig från de manliga lönerna, alltså kvinnorna har i genomsnitt lägre månadslöner. (se exempelvis Löfström 1992, Löfström 1989, Stanfors 2003, SOU 1997:136, osv.) Dessa skillnader kan bero på bland annat skillnader i ålder och i tid ute på arbetsmarknaden efter examen, eller att kvinnor är på delmarknader (givet examen) med lägre löneläge, eller att kvinnorna oftast arbetar i offentlig sektor där lönerna är betydligt lägre än i den privata sektorn. En stor del av skillnaderna förklaras även av skillnader av arbetsfördelning inom familjen, och sist men inte minst mycket av löneskillnaderna förklaras av olika slags diskriminering där bl. a. lönediskriminering spelar stor roll. Flera forskare har kommit fram till slutsatsen att lika fördelning av kvinnor och män på olika examina inte är tillräckligt för att ge lika

²¹ Löfström (1989), s. 4

²² Björklund m.fl. (2000), s. 140

årsarbetsinkomster för kvinnor och män²³. Samtidigt som det är lätt att se konsekvenserna av att diskriminering förekommer på arbetsmarknaden (bl.a. Åsa Löfströms resultat, som hon har fått fram genom den statistiska analysen, (se Löfström 1989, s. 45-139)), förefaller det betydligt svårare att hitta förklaringar till varför diskriminering förekommer. Det finns ingen ekonomisk teori som fullständigt kan förklara de bakomliggande orsakssambanden till varför diskriminering förekommer och fortsätter att existera på arbetsmarknaden.²⁴

4.3 SOCIALISERING OCH KÖNSROLLER

Utgångspunkten för denna ansats är att det finns systematiska könsskillnader i fråga om intresse, preferenser och begåvningsstyp och att detta utgör huvudförklaringen till segregation och lönegapet. Förklaringen baseras antingen på antagandet att det finns medfödda könsskillnader eller att könsskillnaderna är socialt konstruerade.²⁵ Det vill säga pojkar och flickor utifrån ett grundläggande intresse lär känna sig själva och sin lämplighet och att komparativa fördelar är avgörande vid till exempel val av utbildning och utbildningsinriktning och därmed karriär. Detta ger oss möjlighet att förstå varför flickor som har goda studieförutsättningar överger ämnesområdet naturvetenskap och teknik. Men det är lite underligt att pojkar med sämre studieförutsättningar ändå söker sig till naturvetenskap och teknik. Här kommer man in på socialisation som en delförklaring. Teorier om könsrolls-socialisation fokuserar på individens beroende av den sociala omgivningen – familjen och samhället – som överför normer och värderingar under framförallt uppväxtperioden.²⁶ Socialisationsteorier betraktar individernas val av utbildning som en konsekvens av uppfostran, speciellt från hemmet, men även som en konsekvens av arbetsmarknadsbilden. Exempelvis kvinnan uppfostras att ta huvudansvaret för hushållsarbete och barn och det måste man kombinera med arbetet. Medan mannen förväntas ta huvudansvaret för arbetet.²⁷

Självklart förekommer det andra teoretiska förklaringar till svenska flickors och kvinnors förändrade utbildningsval, men på grund av den begränsade tiden och uppsatsens volym koncentrerade jag mig främst på den ekonomiska synen den så kallade humankapitalteorin med kortare inslag av bl. a. socialisation och könsroller och diskriminering.

²³ SOU 1997:136, Wadensjö (1997), s. 267-268

²⁴ Löfström (1989), s. 43

²⁵ SOU 1997:136, le Grand (1997), s. 48

²⁶ Stanfors (2000), s. 84

²⁷ SOU 1997:136, le Grand (1997), s. 49

Utifrån humankapitalteorin kan jag utveckla min frågeställning ytterligare. Om kvinnorna investerar i utbildning i hopp om att få en bättre framtida lön, så väljer de längre utbildningar, eftersom ju längre man studerar desto högre blir lönen. Detta i sin tur innebär att effekten förändras, dvs. lönen ökar. Är detta då orsaken till varför kvinnorna väljer mansdominerade utbildningar, eftersom dessa utbildningar är av längre karaktär och de ger en högre avkastning i framtiden?! Fortfarande är man dock ovetande om kvinnans lön efter utbildningen ligger nu på samma nivå som mannens? Här vidare följer publicerade och opublicerade statistisk data från främst Statistiska Centralbyråns (SCB's) utbildningsstatistik, lönestatistik samt från skrifter och småtryck, där speciell betoning görs på löneutvecklingen för kvinnor och män, med avseende på löneskillnader när det gäller liknande utbildningsnivå och utbildningsinriktning. Därmed kommer jag utifrån det presenterade materialet i samband med humankapitalteorin att försöka förklara lite närmare kvinnornas intag på det mansdominerade området och den eventuella skillnaden på lönenivån efter utbildning.

5. DATAKÄLLA OCH BESKRIVANDE STATISTIK

De data jag använder omfattar lönestatistik och utbildningsstatistik från främst SCB's lönestatistisk årsbok 2003 och utbildningsstatistisk årsbok 2005, men även statistiska fakta från SCB's små publikationer från 1990-talet och framåt.

Lönestatistiken är i stort hämtad från lönestrukturstatistik som publicerades våren 2004. Den bygger på en sammanställning av de årliga löneundersökningarna för primärkommunal, landstingskommunal, statlig och privat sektor. Undersökningen avseende privat sektor är uppdelad på arbetare respektive tjänstemän, men här redovisas de tillsammans.

Undersökningarna för offentlig sektor är totalundersökningar, medan undersökningen för privat sektor är en urvalsundersökning. Vid en urvalsundersökning skattas undersökningspopulationens variabler utifrån stickprovet och sådana skattningar är alltid behäftade med en viss osäkerhet. Då offentlig sektor är totalundersökt är osäkerheten i uppgifterna klart lägre än i privat sektor. (Jag kommer dock att göra lite mer översiktliga undersökningar och därmed använda mig mer av samtliga sektorer tillsammans.)

Alla redovisade löner är uppräknade till att avse heltid. Arbetarnas lön presenteras av tradition som lön per timme. För att uppnå jämförbarhet med löneuppgifterna för tjänstemän och övriga löntagare, räknades lönerna för arbetare om till heltids månadslöner genom att timlönen multiplicerades med ordinarie antal timmar per månad. För deltidsanställda räknades

lönen per individ om till att motsvara heltid med hjälp av tjänstgöringens omfattning. På liknande sätt räknades timlönen för timanställda upp till en lön motsvarande heltid.²⁸

Detta passar min uppsats väldigt bra, eftersom jag inte är intresserad av sådana faktorer som till exempel deltid, som kan påverka lönen, utan det är främst utbildning som har betydelse för min undersökning och därmed mitt resultat.

Utbildningsstatistiken är en totalräknad statistik som beskriver utbildningsnivån i riket. Registret har förts sedan 1985 och därefter uppdaterats årligen. Underlag till registret hämtas från aktuella källregister vid SCB och även andra myndigheter, t.ex. AMS och Centrala studiestödsnämnden (CSN). Utbildningsregistret sambearbetas årligen med RAMS (Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik) i syfte att kombinera utbildnings- och sysselsättningsdata. Register över personer i utbildning (RPU) innehåller uppgifter om studiedeltagande för landets 6,5 miljoner invånare i åldrarna 15-74. Detta register uppdateras årligen med uppgifter från Universitets- och högskoleregister samt Skolverkets elevregister. Utbildningsregistret omfattas i första hand av gymnasieskolutbildning, Komvux-utbildning, grundläggande högskoleutbildning samt forskarutbildning. Dock statistiken som jag ämnar använda består av högskolestatistik som görs på uppdrag av högskoleverket. Ur universitets- och högskoleregistret hämtades en totalräknad statistik som framförallt beskriver tillströmningen till, närvaron i och utflödet från universitet/högskolor samt förändringar över tiden med termin och läsår som referensperioder. Av särskilt intresse för mig är nybörjare mot yrkesexamen efter program och kön samt utflödet från universitet/högskola under senaste tid. Populationen i grundläggande högskoleutbildning utgörs av personer som är registrerade på minst en kurs vid universitet/högskola under läsåret och för examina av uttagna examensbevis från grundläggande högskoleutbildning. Uppgifter om studenterna lämnades av universiteten och högskolorna. I statistiken över registrerade i högskolan ingår ej uppdragsutbildning. Redovisningen av uppgifterna skede på det lärosäte som verkställer undervisningen. Utbildningsregistret genomgick år 2000, ett par större kvalitetshöjande förändringar. Det tidigare kvalificeringssystemet SUN (Svensk Utbildningsnomenklatur) har ersatts av den ISCED 97-anpassade nomenklaturen SUN 2000, dessutom ett antal nya uppgiftskällor tillkom. Exempel på nya källor är ”summerade högskolepoäng 1993-”, ”komvux 1988-” mm. Detta gör sammantaget att tillförlitligheten för utbildningsstatistiken är väldigt hög och av hög kvalitet, vilket gör att osäkerheten blir minimal.²⁹

²⁸ Lönestatistisk årsbok (2003), s.11

²⁹ Utbildningsstatistisk årsbok (2005), s. 8-9 samt s. 214-215

5.1 METOD

Att mäta kvinnors lön relativt mäns kan göras på flera sätt. Jag gör dock inga skattningar, utan blott jämför kvinnors och mäns genomsnittliga månadslöner, med hänsyn till utbildning, följaktligen utbildningsnivån och utbildningsinriktning. Dessutom tittar jag på kvinnors andel som är aktuella vid olika mansdominerade utbildningar, mer precist sådana utbildningar som på 1970-talet och tidigare ansågs vara mansutbildningar.

5.2 LÖN

Enligt lönestatistiska årsboken 2003, den genomsnittliga månadslönen för samtliga anställda år 2003 var 22 800 kronor. Kvinnornas genomsnittliga månadslön uppgick till 20 700 kronor och männens till 24 800 kronor.³⁰

Utbildning påverkar individens lön positivt, det vill säga en högre utbildning ger en högre lön. Detta gäller för både kvinnor och män även om män allmänt sett har en högre lönenivå. I tabell 1 på sida 15, visas den genomsnittliga månadslönen efter utbildningsinriktning (översiktligt), utbildningsnivå och kön inom samtliga sektorer för 2003³¹. Av tabellen framgår att lönen skiljer sig åt mellan kvinnor och män efter samtliga utbildningsinriktningar, både när det gäller förgymnasial-, gymnasial- och högre utbildning. Skillnaden mellan kvinnors och mäns genomsnittliga månadslön är störst i gruppen med eftergymnasial utbildning, 3 år eller längre (exkl. forskarutbildade). I den gruppen har kvinnor en genomsnittlig månadslön på 25 100 kronor medan mannens lön är 32 800 kronor. En förklaring till löneskillnaderna mellan män och kvinnor med denna utbildning som tas upp av lönestatistiska årsboken är den könsuppdelade arbetsmarknaden. Av samtliga kvinnor med eftergymnasial utbildning arbetar 52 procent inom kommuner och landsting och 39 procent i privat sektor, motsvarande tal för männen är 20 procent respektive 66 procent³². Enligt tidigare forskning har relationerna mellan lönerna i privat och offentlig sektor förändrats dramatiskt. Exempelvis år 1968 var genomsnittslönerna ungefär detsamma i privat och

³⁰ Lönestatistisk årsbok (2003), s. 7

³¹ Förkortningarna i tabell 1 betyder: % **Kv lön** – kvinnors lön i procent av mäns lön; % **Kv** – andel kvinnor. Utbildningsnivåindelningen är följande: **1** – förgymnasial utbildning, kortare än 9 år; **2** – förgymnasial utbildning, minst 9 år; **3** – gymnasial utbildning, > 2år; **4** – gymnasial utbildning, 3 år; **5** – eftergymnasial utbildning, kortare än 3 år; **6** – eftergymnasial utbildning, 3 år el längre; **7** - forskarutbildning

³² Lönestatistisk årsbok (2003), s. 23

offentlig sektor medan 1991 var lönerna klart högre i den privata sektorn. Det var i synnerhet män i privat sektor som har förbättrat sin relativa löneposition under den studerade perioden.³³

Tabell 1

Genomsnittlig månadslön efter utbildningsinriktning, utbildningsnivå och kön inom samtliga sektorer 2003³⁴

Utbildningsinriktning		Utbildningsnivå ¹⁾						Samtliga nivåer
		1+2	3	4	5	6	7	
Allmän utbildning	Kvinnor	18 000	18 900	18 900	.	.	.	18 400
	Män	21 000	21 500	22 400	.	.	.	21 300
	Totalt	19 800	19 800	20 300	.	.	.	19 900
	% Kv lön	86	88	84	.	.	.	86
	% Kv	42	67	59	.	.	.	49
Pedagogik och lärarutbildning	Kvinnor	.	18 400	18 100	20 500	23 000	31 000	22 000
	Män	.	21 700	20 200	23 000	24 800	35 600	24 200
	Totalt	.	20 300	19 200	21 000	23 500	33 000	22 500
	% Kv lön	.	85	90	89	93	87	91
	% Kv	.	42	49	79	73	57	75
Humaniora och konst	Kvinnor	.	18 900	17 100	20 300	22 600	29 000	20 200
	Män	.	21 900	18 400	22 700	24 400	31 000	22 500
	Totalt	.	20 500	17 500	21 200	23 300	30 200	21 100
	% Kv lön	.	86	93	89	93	94	90
	% Kv	.	47	64	65	61	39	61
Samhällsvet., juridik, handel, administration	Kvinnor	.	19 700	20 600	22 900	27 500	31 300	22 100
	Män	.	23 800	25 900	29 800	36 700	37 400	29 900
	Totalt	.	20 800	22 600	25 700	31 900	35 500	25 100
	% Kv lön	.	83	79	77	75	84	74
	% Kv	.	74	62	59	52	31	62
Naturvetenskap, matematik och data	Kvinnor	.	19 200	19 500	24 600	25 200	31 500	24 500
	Män	.	23 200	23 500	28 200	29 600	35 800	29 600
	Totalt	.	20 900	21 000	26 900	27 700	34 800	27 600
	% Kv lön	.	83	83	87	85	88	83
	% Kv	.	56	61	35	43	24	40
Teknik och tillverkning	Kvinnor	.	18 900	19 600	22 600	28 000	33 200	22 400
	Män	.	22 100	23 300	28 100	34 500	40 000	24 900
	Totalt	.	21 900	23 000	27 400	33 200	38 800	24 600
	% Kv lön	.	85	84	80	81	83	90
	% Kv	.	8	7	12	21	17	10
Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	Kvinnor	.	18 100	16 700	19 900	26 200	31 400	19 300
	Män	.	20 400	19 100	25 300	32 300	36 500	22 000
	Totalt	.	20 000	18 100	24 400	29 500	34 700	21 300
	% Kv lön	.	88	87	79	81	86	88
	% Kv	.	18	43	17	46	35	29

³³ SOU 1997:136, Hultin & Szulkin (1997), s. 287-289

³⁴ Källa: SCB, Lönestatistisk årsbok 2003, s. 49-51

Tabell 1 (forts.)

Hälsa- och sjuk- vård samt social omsorg	Kvinnor	.	18 700	17 700	22 900	25 700	38 600	21 300
	Män	.	20 000	19 100	23 400	36 400	49 400	29 700
	Totalt	.	18 800	18 000	23 000	28 200	45 300	22 600
	% Kv lön	.	94	93	98	71	78	72
	% Kv	.	93	83	86	76	38	85
Tjänster	Kvinnor	.	18 100	17 900	22 800	23 500	..	18 500
	Män	.	20 800	19 900	27 100	32 100	..	23 500
	Totalt	.	19 100	18 800	26 000	30 600	..	20 900
	% Kv lön	.	87	90	84	73	..	79
	% Kv	.	64	54	26	17	..	52
Alla inriktningar	Kvinnor	18 000	18 900	18 900	22 100	25 100	33 900	20 700
	Män	21 000	22 000	22 700	27 200	32 800	40 100	24 800
	Totalt	19 800	20 500	20 900	24 400	28 500	38 200	22 800
	% Kv lön	86	86	83	81	77	85	84
	% Kv	42	50	47	54	56	30	49

I bilaga 1 hittar vi tabell 2 som visar den genomsnittliga månadslönen med kompletterade information (bestående av andel kvinnor respektive män, genomsnittlig ålder, andel med minst 3-årig högskoleutbildning, median samt lönespridning) efter yrkesgrupp inom samtliga sektorer 2003. Av tabellen framgår att män har högre genomsnittlig månadslön än kvinnor i de flesta yrkesgrupper. De största löneskillnaderna mellan kvinnor och män återfinns ofta i yrkesgrupper med jämn könsfördelning, dvs. inom yrkesgrupper där minst 40 procent och som mest 60 procent av varje kön finns i gruppen, eller i grupper med hög andel män. I kvinnodominerade grupper är lönerna relativt låga både för kvinnor och män.

Av de anställda kvinnorna arbetar 8 procent inom yrkesgrupper med mindre än 17 000 kronor i genomsnittlig månadslön. Motsvarande andel för män är 3 procent. Inom yrkesgrupper med mer än 26 000 kronor i genomsnittlig månadslön arbetar 15 procent av kvinnorna medan motsvarande tal för män är hela 29 procent, nästan dubbelt så hög andel som kvinnornas.³⁵ Detta betyder att det finns betydligt fler män än kvinnor med höga löner. En stor del av löneskillnaden mellan kvinnor och män kan förklaras av att de har olika yrken med olika lönenivåer. Men om vi tittar lite närmare på yrkesgrupperna jurister och läkare, två utbildnings- och yrkesgrupper där utjämnningen mellan könen är tydlig, kan man se att löneskillnaderna består trots samma utbildning och samma yrke. Kvinnliga jurister har en genomsnittlig månadslön på 31 400 kronor medan manliga jurister har en lön på 39 100 kronor, dvs. kvinnors lön är 80 procent av männens lön. Samma sak gäller för kvinnliga och manliga läkare där motsvarande tal är 39 100 kronor respektive 47 500 kronor.

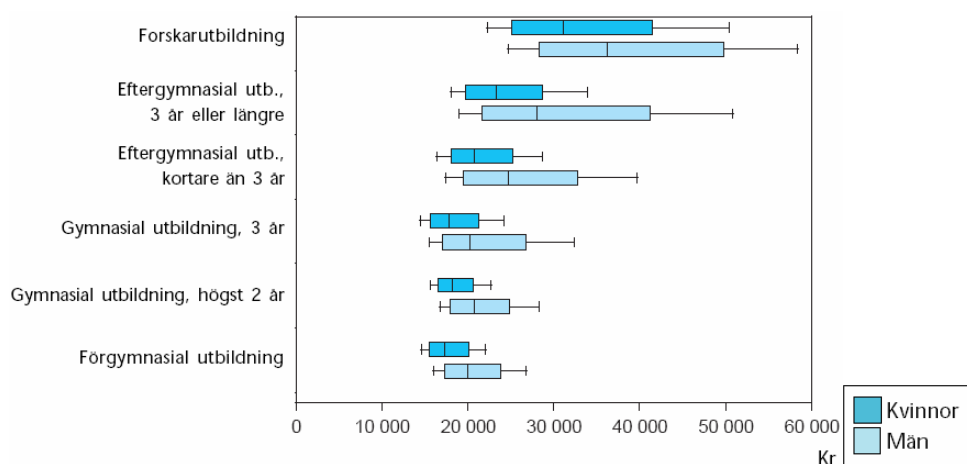
Om vi tittar på lönespridningen inom samtliga yrkesgrupper så framgår det att spridningen är större bland män än bland kvinnor. Den största lönespridningen återfinns i

³⁵ Lönestatistisk årsbok (2003), s. 33-34

yrkesområdet ledningsarbete både för kvinnor och män, dock med störst spridning för män. ”Av kvinnorna inom detta yrkesområde har 10 procent lägre månadslön än 19 400 kronor och 90 procent har lägre månadslön än 45 000 kronor. Bland männen har 10 procent en lägre lön än 20 900 kronor och 90 procent har en lön lägre än 59 000 kronor”³⁶.

Lönespridningen är också större för män med högre utbildning. Enligt figur 2 är lönespridningen större för män än för kvinnor inom samtliga utbildningsnivåer. Anställda med forskarutbildning har den högsta genomsnittliga lönen. Med en eftergymnasial utbildning, 3 år eller längre, är det männen som dominerar med den största lönespridningen, medan lönespridningen för anställda med förgymnasial eller gymnasial utbildning är relativt liten för både kvinnor och män.

Figur 2. Lönespridning efter utbildningsnivå och kön³⁷

5.3 UTBILDNING

Mellan höstterminerna 1997 och 2003 har det totala antalet sökande ökat från 291 000 till 302 000. Dock har antalet sökande utan tidigare högskoleutbildning minskat från cirka 124 000 till cirka 107 000, och det är framförallt 19-åringarna som kommer direkt från gymnasiet som minskat. Av de sökande som inte tidigare läst på högskolan var 58 procent kvinnor hösten 2003. Andelen kvinnor har legat runt 60 procent ända sedan hösten 1995.

³⁶ Lönestatistisk årsbok (2003), s. 28

³⁷ Lönestatistisk årsbok (2003), s. 24

Dock antalet antagna har sedan höstterminen 1997 ökat från 150 000 till 197 000 hösten 2003, vilket är en ökning med 31 procent. Fram till månadsskiftet augusti/september 2003 antogs 56 400 personer som inte tidigare har läst i högskolan. Av dessa var 57 procent kvinnor, vilket är likvärdigt med tidigare höstterminer. Jämfört med höstterminen 1997 har antalet antagna som inte tidigare läst i högskolan ökat med 17 procent.³⁸

Att bli antagen är dock inte liktydigt med att påbörja en högskoleutbildning. Exempelvis hösten 2002 sökte 105 000 personer, som inte tidigare studerat i högskolan. Av dessa hade 58 100, vid månadsskiftet augusti/september, erbjudits plats i en utbildning med antagning genom VHS eller något av lant-systemen. Av dessa började sedan 80 procent, eller 46 500, någon form av högskoleutbildning under höstterminen 2002. (se tabell 3, sid. 18)

I reservantagningen vid högskolorna blev resultatet att 4 300 studerande antogs och började högskoleutbildning under hösten. Dessutom registrerades 12 500 studerande i högskolan för första gången utan att ha sökt via VHS och/eller något av lant-systemen.

Tabell 3

Antal sökande, antagna respektive registrerade i högskolan höstterminerna 1997–2002³⁹

Resultat av ordinarie antagning.

	Sökande	Antagna	Registrerade
1997	123 400	47 600	36 200
1998	121 600	50 700	38 000
1999	121 000	55 300	41 300
2000	110 100	57 700	43 400
2001	101 000	57 600	45 700
2002	105 000	58 100	46 500

Källa: SCB, Utbildningsstatistisk årsbok

Under en lång följd av år efter högskolereformen 1977 till slutet av 1980-talet var antalet studenter ungefär det samma. Därefter började högskolan expandera och antalet studenter ökade varje läsår till 385 300 studenter 2002/03. Mellan åren, 1993/94–2002/03, har antalet studenter ökat med cirka 50 procent. Ökningstakten har varit betydligt högre för kvinnor än för män, 61 procent respektive 36 procent. Under perioden har andelen kvinnor ökat från 56 till 61 procent.⁴⁰

³⁸ Utbildningsstatistisk årsbok (2005), s. 240-243

³⁹ Utbildningsstatistisk årsbok (2005), s. 243

⁴⁰ Ibid., s. 244

Kvinnodominans förekommer på flertalet yrkesexamensprogram. På fyra av fem av de närmare 60 yrkesexamensprogrammen med nybörjare var könsfördelningen ojämn 2002/03, det vill säga mindre än 40 procent av det ena könet. Vanligast var program med kvinnlig dominans (se tabell 4, sid. 19). Flest nybörjare på program mot yrkesexamen, drygt 14 000, fanns på det nya lärarprogrammet som ersatt åtta tidigare lärarprogram. Antalet nybörjare på programmet till högskoleingenjör ökade kontinuerligt under läsåren 1993/94–1998/99 till drygt 8 000, för att därefter minska till 5200. Andelen kvinnor ökade från 17 till 27 procent under expansionstiden för att därefter ligga kvar på ungefär samma nivå. På civilingenjörprogrammet ökade andelen kvinnor från 20 till 29 procent under läsåren 1993/94–2000/01. Under de senaste läsåren har dock andelen kvinnor minskat med tre procentenheter till 26 procent.⁴¹

Tabell 4

Andelen kvinnor och män bland nybörjare på större program mot yrkesexamen 1993/94 och 2002/03⁴²

	Kvinnor	
	1993/94	2002/03
Högskoleingenjör	17	27
Civilingenjör	20	26
Läkare	49	58
Juris kandidat	53	61
Psykolog	60	72
Lärare	73	74
Sjukgymnast	76	74
Socionom	78	87
Sjuksköterska	88	86
Specialpedagog	89	92
Social omsorg	89	90
Arbetssterapeut	91	92
Specialistsjuksköterska	.	88

Källa: SCB, Utbildningsstatistisk årsbok

I tabell 5, bilaga 2 ser vi lite närmare vad som har hänt med högskolenybörjarna på de större programmen mot yrkesexamen. Vi ser i tabell 5 en lite mer varierande förändring av andelen kvinnor inom det tekniska ämnesområdet, där kvinnorna är klart underrepresenterade med

⁴¹ Utbildningsstatistisk årsbok (2005), s. 250-252

⁴² Ibid., s. 250

undantag av arkitekt linjen. En viss ökning av andelen kvinnor inom det tekniska och naturvetenskapliga området förekommer, men den är väldigt liten och långsam. Detta kan man se mycket bättre utifrån ett längre tidsperspektiv. Fluktuationer förekommer dock. Om vi tittar närmare i tabell 5 kan man se att inom teknik programmen förekommer det stora skillnader när det gäller olika inriktningar. Arkitekt har till exempel blivit en utbildning och ett yrke som lockar en stor andel kvinnor, medan civilingenjörsutbildningen med inriktning mot maskinteknik lockar en liten andel kvinnor. Däremot naturvetenskapliga utbildningen med inriktning mot kemi har blivit mer kvinnligt på sista tiden, där andelen kvinnor uppgår till hela 74 procent.

Det är intressant att notera att kvinnorna i ökad utsträckning strömmar till det mansdominerade området, exempelvis teknik området, med det är ännu intressantare att notera att kvinnorna har inom vissa inriktningar nått så pass långt att könsfördelningen har utjämnats helt eller så har kvinnornas andel till och med överstigit mannens andel. Mer specifikt sådana program är juridik och samhällsvetenskap samt medicin och odontologi. Tabell 4 och 5 visar att andelen kvinnor på läkar- respektive jurist utbildningen har ökat till 58 respektive 61 procent, vilket innebär att kvinnornas position ligger bra till.

Trots detta så har kvinnorna i hög grad fortsatt att strömma till de traditionella kvinnliga områdena som vård och undervisning. Detta gör att de könsbundna valen lever kvar. Ju mer omvårdnad yrket innebär och ju yngre barn det är som skall undervisas, desto större är kvinnodominansen. Detta är något som gäller sedan länge och därför är det intressant att se att samtidigt som en grupp kvinnor bryter traditioner och mansdominans, så är det en grupp som går vidare i kvinnliga spår. Stanfors menar att detta är kanske orsaken till varför ökningen av andelen kvinnor på läkarlinjen har varit så stor under en längre period, hon menar att tillströmningen av kvinnor går långsam under det initialskede då mansdominansen är som störst, men när väl kvinnorna har etablerat sig så går feminiseringen snabbare⁴³.

Även antalet examina har ökat mycket de senaste åren. Antalet uttagna examina i högskolans grundutbildning ökade från 34 000 läsåret 1993/94 till 47 800 läsåret 2002/03, vilket motsvarar en ökning med 40 procent. Kvinnorna utgjorde 63 procent av de examinerade 2002/03, vilket är högre andel än bland männen. Antalet kvinnor med examen om minst 120 poäng ökade kraftigt under perioden 1990/91–1996/97, detta beror till stor del på de nya och förlängda utbildningarna inom området för vård och omsorg samt undervisningsområdet.

⁴³ Stanfors (2000), s. 59

Ökningen har fortsatt även senare läsår om än i något lägre takt. De tre områdena vård/omsorg, juridik/samhällsvetenskap och undervisning stod tillsammans för nästan tre fjärdedelar av kvinnornas examina läsåret 2002/03. Jämfört med för tio år sedan har den största ökningen i absoluta tal skett inom juridik/samhällsvetenskap. Antalet examina uttagna av kvinnor inom tekniskt område var drygt 2 700, vilket motsvarar nio procent av alla examina uttagna av kvinnor. Trots det relativt låga antalet är det nästan tre gånger fler jämfört med tio år tidigare.⁴⁴

5.4 Jurist- och läkarlinjerna

Vidare väljer jag att titta närmare på två olika utbildningar som är idag av jämlik karaktär (ur köns synpunkt), men som för inte mer än 40 år sedan tillhörde det mansdominerade området. Idag är utbildningsnivån mer en generationsfråga medan utbildningsinriktningen anses vara en könsfråga. Män och kvinnor utbildas för skilda områden inom samhället, detta gäller såväl högutbildade som de med kortare utbildningar. Vanligtvis utbildades männen för industri och hantverk medan kvinnorna utbildades för att arbeta inom förvaltning, kontor, vård och undervisning.⁴⁵

Jurist- och läkarlinjen är två utbildningar som även kallas för ”prestigeutbildningar”⁴⁶, dvs. utbildningar som i sin tur ger ära, inflytande och respekt. Sådana utbildningar var, för bara 40 år sedan, avsedda först och främst för manliga studenter, även om kvinnorna hade rätten att studera så var de i minoritet och benägenheten att studera till jurist eller läkare var inte så stor. Varför det var så är inte av betydelse för mig, det intressanta är dock att bara 40 år senare trenden har vänt helt, en könsutjämning har inträffat och till och med ett visst kvinnligt övertag.

Jurist- och läkarutbildningen har idag en tämligen jämn könsfördelning. Läkarlinjen liksom juristlinjen tillhör de högskolelinjer där andelen kvinnor har ökat betydligt under senare år.⁴⁷ Följande tabell visar att andelen kvinnor inom loppet av bara 9-10 år har ökat med nästan 10 procent på vardera utbildning.

⁴⁴ Utbildningsstatistisk årsbok (2005), s. 262-269

⁴⁵ SCB (1993), Siffror om högskolan 14, s. 12

⁴⁶ Ibid., s. 42

⁴⁷ SCB (1991), Information om arbetsmarknaden 1991:5, s. 36

	Kvinnor		Män	
	1993/94	2002/03	1993/94	2002/03
Läkare	49	58	51	42
Juris kandidat	53	61	47	39

Källa: utdrag ur tabell 4, s. 19

Under 1990-talet då efterfrågan på högre utbildning var väldigt hög, speciellt för kvinnor, bröts det sedvanliga mönstret då de kvinnliga sökande till de traditionella prestigeutbildningarna som jurist och läkare ökade så pass mycket att linjerna könsutjämnades fullständigt. Kvinnorna blev mer benägna än män att ändra sina val och sitt utbildningsbeteende. De unga kvinnornas etablering inom prestigeutbildningar har varit konstanta eller ökande under hela 1990-talet.⁴⁸

Tabell 6 visar antalet nybörjare på jurist- och läkarlinjen läsåret 1995/96, samt hur många examina som har tagits utav de under loppet av 7 år. Enligt tabellen ser man en klar skillnad i antal mellan kvinnor och män. Kvinnorna har ett övertag på båda utbildningarna, men är ändå mycket starkare på juristutbildningen, där antal kvinnliga nybörjare år 1995 var 864 medan motsvarande tal för männen ligger på 732. Däremot antalet kvinnor på läkarutbildningen överstiger männen med drygt 14 stycken.

Tabell 6

Nybörjare på program mot yrkesexamen läsåret 1995/96. Uppföljda under 7 år t.o.m. 2001/02

	Kön	Antal nybörjare	Examen inom ⁴⁹		
			3år	5år	7år
Juristkandidatexamen	Kvinnor	864	-	18	62
	Män	732	-	18	49
Läkarexamen	Kvinnor	459	-	7	79
	Män	445	-	6	73

Källa: SCB, Utbildningsstatistisk årsbok, utdrag ur tabell 15.14

⁴⁸ Stanfors (2000), s. 50-60

⁴⁹ Andel som har tagit examen

När det gäller andelen examinerade från högskolan så vet vi att även där har en markant ökning inträffat. 1939/40 andelen kvinnliga examinerade uppgick till 24 procent. Fram till slutet av 50-talet hade antalet examinerade successivt ökat och var tredje examinerad var kvinna. Under 60-talet skedde en stor ökning av antalet examinerade med en topp på 14 000 kring 1970. Andelen kvinnor uppgick då till drygt 40 procent. I samband med högskolereformen 1977, skedde en ökning till mellan 30 000-35 000 examinerade per år. Samtidigt kom också andelen kvinnor att öka till dryga 60 procent av de högskoleexaminerade. Kvinnorna dominerade klart bland examinerade på de allmänna linjerna under 120 poäng. Men det har skett en ökning redan 1979/80 av antalet kvinnliga examinerade från linjer över 120 poäng. På linjer över 140 poäng har ökningen varit av mindre karaktär, men även där har kvinnorna representerat den största ökningen. Det är av intresse att notera att antalet examinerade kvinnor under 80-talet har stegrat som mest på juristlinjen.⁵⁰

Tabell 8

Antal uttagna examensbevis i högskolans grundutbildning läsåren 1993/94 – 2002/03 efter examensgrupp och kön

	<u>Jurist kandidatexamen</u>		<u>Läkare examen</u>	
	Totalt	Andel Kvinnor (%)	Totalt	Andel Kvinnor (%)
1993/94	856	56	689	46
1994/95	902	51	776	48
1995/96	862	56	699	48
1996/97	946	57	844	50
1997/98	964	55	728	49
1998/99	944	56	863	50
1999/2000	1067	55	835	51
2000/01	1243	57	775	54
2001/02	938	62	751	49
2002/03	974	62	799	55

Källa: SCB, Utbildningsstatistisk årsbok, utdrag ur tabell 15.9

⁵⁰ SCB (1991), Siffror om högskolan 12, s. 37-40

Tabell 8 redovisar andelen kvinnor som har tagit jurist- respektive läkarexamen läsåren 1993/94 till 2002/03. Redan 1993 andelen kvinnor som har tagit jurist examen uppgick till 56 procent medan motsvarande tal till läkarexamen var 46 procent, 10 procent under jurist examen. Under hela 1990-talet var efterfrågan på högre utbildning väldigt hög, då särskilt för kvinnor, men utifrån tabell 8 ser man att redan i början av 90-talet har kvinnorna nått så pass långt i utbildningsväsendet att de två stora prestigeutbildningarna hade en tämligen jämn könsfördelning vad gäller examina. Fram till 2002/03 hade jämlikheten fortsatt i samma takt, och kvinnornas deltagande i utbildningarna och examensfrekvensen har fortsatt att öka. Fram till 2002 hade såväl jurist som läkarutbildningarna en helt jämn könsfördelning. Andelen kvinnor som har tagit juristexamen 2002/03 uppgick, från 56 procent 1993, till 62 procent, och andelen kvinnor som har tagit läkarexamen uppgick från 46 procent 1993, till 55 procent 2002. Olika fluktuationer över tid har förekommit, i och med att ökningen har varit lite ojämn, med till slut har fluktuationerna minskat och det resulterade i en ökning ändå.

Som det framgår av de hittills redovisade uppgifterna är skillnaderna mellan kvinnor och män i viss omfattning större på den juridiska utbildningen än på läkarutbildningen, men båda utbildningarna håller på i princip att feminiseras.

Åsa Gabrielsson säger i sin artikel (från tidningen Vi) att: ”kvinnorna tar allt större plats i det svenska rättsväsendet. För 40 år sedan fanns knappt en enda kvinnlig åklagare, idag är varannan kvinna. Jurist har blivit ett drömyrke för unga tjejer och förebilder saknas inte.”⁵¹ Detta har lett till att fördelningen på motsvarande utbildning har utjämnats helt, men samtidigt så innebär det inte att alla skillnader är borta.

Flertalet av dem som har en juridisk utbildning har också ett juridiskt arbete, men ändå finner vi här en klar skillnad mellan kvinnor och män. Kvinnorna är oftare offentligt anställda jurister (domstolsjurister, åklagare, kronofogdar m fl), medan männen är praktiserade jurister (oftast advokater). Det här är ett exempel på kvinnors högre benägenhet att vara offentligt anställda. Även en utbildning inom läkar- och tandläkarinriktningen betyder för nio utav tio ett arbete inom den offentliga sektorn, också nu något oftare för kvinnor än för män. Exempelvis drygt 80 procent av kvinnliga tandläkare i 30 till 39 års ålder var under 1990-talet offentligt anställda mot knappt 60 procent av männen, som oftare var privatpraktiserande tandläkare.⁵²

⁵¹ Gabrielsson (2005)

⁵² SCB (1991), Information om arbetsmarknaden 1991:5, s. 34-37

Tabell 9

Genomsnittlig månadslön för jurister efter kön inom privat och offentlig sektor

<u>Privat sektor:</u>	Mlön	% Kv lön
Kvinnor	35 200	81
Män	43 500	
<u>Offentlig sektor:</u>		
Kvinnor	29 100	83
Män	34 800	

Källa: SCB, Lönestatistisk årsbok, utdrag ur tabell 12b,c

Kvinnorna är mycket oftare anställda i den offentliga sektorn än män med samma utbildning. Att offentliga sektorn betalar lägre löner är inget nytt. För de flesta examensgrupperna är arbetarlönerna betydligt högre inom privat sektor, det gäller bl.a. för civilingenjörer, ekonomer, jurister (se tabell 9). Däremot har läkare högre löner i de flesta fall när de arbetar inom offentlig sektor än inom privat sektor.⁵³ Men läkaryrket är ett exceptionellt fall, i alla de andra professionerna blir lönerna högre inom privata sektorn. Exempelvis den 4 mars 2005 skrev *metro* följande: ” på flera av regeringens departement tjänar kvinnorna flera tusenlappar mindre än männen för samma typ av jobb. På 63 av 78 undersökta myndigheter tjänar kvinnorna sämre, enligt fackförbundet ST...”⁵⁴

Förutom att kvinnorna pga. sin utbildningsinriktning återfinns inom den lägst betalda delen av arbetsmarknaden för högskoleutbildade, förekommer också löneskillnader mellan kvinnor och män med lika utbildningsbakgrund. Läkarna och juristerna tillhör den yrkesgrupp som ger högst lön, och kvinnorna är här klart överrepresenterade.⁵⁵ Men hur ser lönesituationen ut för dem?

I följande tabell (tabell 10) redovisas den genomsnittliga månadslönen för kvinnliga och manliga jurister samt läkare inom samtliga sektorer (dock i grova drag). Den visar att skillnaderna är stora mellan kvinnor och män, dvs. män har betydligt högre månadslön än kvinnor. I juristyrket motsvarar kvinnors lön 80 procent av mäns lön. Även inom läkaryrket är kvinnors löner av samma karaktär, 39 100 kronor i genomsnittlig månadslön för en kvinna

⁵³ SOU 1997:136, Wadensjö, Eskil (1997), s. 262

⁵⁴ ”Staten betalar kvinnor lägre lön” (2005)

⁵⁵ SCB (1991), Siffror om högskolan 12, s. 44-45

jämfört med 47 500 kronor för en man, vilket motsvarar ca 82 procent av mannens lön. Till en viss del kan denna skillnad förklaras av att andelen kvinnor på båda yrkena är bara 47 procent, detta för att den genomsnittliga åldern för kvinnorna är 40 respektive 44 år. Om man däremot skulle räkna in kvinnorna i de yngre åldersgrupperna (<35 år) skulle andelen överstiga 50 procent på båda yrkena⁵⁶.

Tabell 10

Genomsnittlig månadslön efter yrkesgrupp och kön inom samtliga sektorer, 2003⁵⁷

		Andel	Åld	Mlön	% Kv lön
<u>Jurister:</u>	Kvinnor	47	40	31 400	82
	Män	53	44	39 100	
<u>Läkare:</u>	Kvinnor	47	44	39 100	82
	Män	53	47	47 500	

Källa: SCB, Lönestatistisk årsbok, utdrag ur tabell 12a

Denna faktor förklarar emellertid endast en mindre del av löneskillnaderna, de huvudsakliga skillnaderna måste sökas i andra faktorer. Till en del kan det förklaras med att kvinnor och män har olika arbetsrelaterade karakteristika – exempelvis olika antal år efter examen, olika universitet som tagits examen vid, mm. Alla dessa faktorer påverkar lönen, men vi kan inte stanna här, exempelvis så är män också överrepresenterade inom privat sektor – där lönerna brukar kombineras med högre löner än inom offentlig sektor. Tabell 9 visat tydligt skillnaderna mellan privata och offentliga sektorn, dvs. kvinnorna är mycket oftare anställda i den offentliga sektorn än män med samma utbildning. Vilket betyder att kvinnors benägenhet att vara offentligt anställda är högre än männens. Även denna faktor förklarar emellertid endast en mindre del av löneskillnaderna. Skillnader i arbetsfördelning inom familjen är en annan förklarande faktor till löneskillnader. Skillnaderna blir ännu större för kvinnor med barn i förskoleåldern, men andra studier visar att merparten av skillnaden mellan kvinnors och mäns löner finns kvar även om man jämför med kvinnor som har större barn eller inga barn.⁵⁸

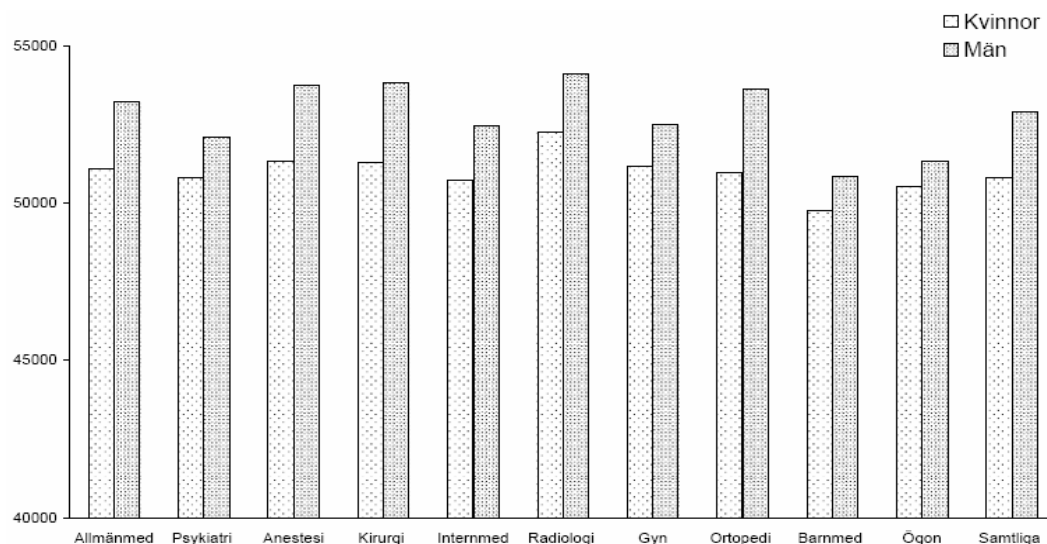
⁵⁶ SCB (1993), Siffror om högskolan 14, s. 42, 50

⁵⁷ Förkortningarna i tabell 10 betyder: **% Kv lön** – kvinnors lön i procent av mäns lön; **Mlön** – genomsnittlig månadslön; **Åld** – genomsnittlig ålder; **Andel** – andel kvinnor respektive andel män

⁵⁸ SOU 1997:136, Wadensjö, Eskil (1997), s.267-268

Tabell 11a i bilaga 3 uppvisar månadslönen för landstingsanställda läkare inom samtliga befattningar under år 2004. Det framgår av tabellen ju äldre man är desto högre lön har man. Samma mönster kan utläsas för både kvinnor och män. Den stora avvikelser mellan kvinnliga och manliga läkare är att ju längre ner man kommer i åldern desto flera manliga läkare påträffas, medan trenden är den omvända för kvinnor, dvs. ju yngre man är desto flera kvinnliga läkare och mindre manliga. Detta kan enkelt förklaras med att läkar- liksom juristlinjen, för inte så många år sedan var typiska manliga utbildningar, och kvinnorna har börjat strömma till dessa prestigeutbildningar för bara cirka 40 år sedan. Som det framgår av tabellen är de kvinnliga läkarna fortfarande mindre betalda i alla åldersgrupper, men löneskillnaderna är inte lika stora inom de yngre åldersgrupperna. Exempelvis en 25 årig kvinnlig läkare har en lön på 24 400 kronor medan för en 25 årig manlig läkare ligger medellönen på 25 044 kronor, en skillnad på knapp 600 kronor. Löneskillnaderna är betydligt påtagligare för exempelvis en 55 årig, där lönen för en kvinna ligger på 52 187 kronor och 55 394 kronor för en man. Vad kan detta bero på? Kan det vara så att inriktningen på linjen spelar roll, att kvinnorna föredrar vissa inriktningar inom medicin som till exempel barnmedicin och ögonmedicin, två inriktningar som leder till mindre lönespridning och därmed mindre lön (se figur nedan).

Figur 3. Medellön för överläkare och distriktsläkare 2004⁵⁹

Av figur 3 framgår att de lägst betalda inriktningarna inom medicin är just barnmedicin och ögonmedicin, följt av psykiatri, internmedicin och gyn. Alla dessa uppvisar mindre

⁵⁹ Källa: läkarförbundet, 2004 års lönestatistik, s. 16

löneskillnader mellan könen. Detta skulle kunna bero på det faktum att för 40 år sedan var kvinnorna som mest benägna att studera inom dessa specifika inriktningar, medan kirurgin, ortopedin, allmän medicin var fortfarande styrda av männen, alltså mansdominerade, och kvinnorna var kanske inte helt redo att bryta traditionerna än. Allt detta tillsammans med realiteten att för 40 år sedan var det inte lika många kvinnor som män som studerade till läkare, medför att idag kan löneskillnaderna till en stor del bero på att det finns många gamla manliga läkare, vilket framställer en ålderseffekt snarare än könseffekt. Men till hur stor del kan löneskillnaden förklaras av denna effekt? I tabell 11b (bilaga 3) har jag gjort en enkel analys för att undersöka betydelsen av detta, först och främst har jag räknat ut den egentliga löneskillnaden mellan kvinnliga och manliga läkare med hjälp av uppgifterna hämtade från tabell 11a. Löneskillnaden uppgick till cirka 12,3 %, det betyder att kvinnornas löner ligger i genomsnitt ca 12 % under männens. Vidare har jag åldersjusterat kvinnornas andel (detta för att ta reda på om åldern verkligen påverkar lönerna), alltså jag har räknat ut löneskillnaden mellan kvinnor och män genom att använda samma åldersfördelning för kvinnorna som för männen. I detta fall minskar talet till 6 %, det vill säga löneskillnaden mellan kvinnor och män är betydligt lägre. Som en enkel slutsats kan man säga att åldern påverkar lönerna till en viss del, men fortfarande återstår en oförklarad 6 procentig del. Många studier har anförts under senare år om löneskillnader mellan könen, och en viktig förklaring som dyker upp konstant är diskriminering. Flera forskare har fördjupat sig så pass mycket i ämnet att de har tagit hänsyn till alla möjliga faktorer som kan påverka löneskillnaderna, och med detta gjort beräkningar som i många fall har visat en och samma resultat, det vill säga i grunden återstår en oförklarad del som kan endast förklaras med att en viss form av diskriminering förekommer.

Denna granskning av de två olika examensgrupperna pekar också väldigt mycket på att kvinnorna har en långsammare utveckling av månadslönerna efter ålder och tid. Det tyder på att karriärvägarna inte är lika snabba för kvinnor som för män. Vad som förklarar denna skillnad är dock inte möjligt (eller av betydelse) att belysa med detta datamaterial. Det går dock att dra slutsatsen att lika fördelning av kvinnor och män på lika examina inte är tillräckligt för att ge lika årslöner för kvinnor och män.

6. RESULTAT

I denna uppsats har månadslöner när det gäller liknande utbildningsnivå och utbildningsinriktning för kvinnor och män presenterats, samt kvinnors roll på utbildningsmarknaden och deras intag på mansdominerade utbildningar, däribland jurist- och läkarlinjen.

Resultaten pekar på att lönen skiljer sig åt mellan kvinnor och män inom samtliga utbildningsinriktningar. Skillnaden mellan kvinnors och mäns genomsnittliga månadslön är störst i gruppen med eftergymnasial utbildning, 3 år eller längre (exkl. forskarutbildade). I den gruppen har kvinnor en genomsnittlig månadslön på 25 100 kronor medan mannens lön är 32 800 kronor.

Även lönespridningen inom samtliga yrkesgrupper är större bland män än bland kvinnor, och som störst är spridningen för män med högre utbildning oavsett utbildningsinriktning.

Undersökningen visar även att antalet sökande till högre utbildning har ökat betydligt under 1990-talet fram till idag, bara mellan åren 1993/94–2002/03, har antalet studenter ökat med cirka 50 procent. Ökningstakten har varit betydligt högre för kvinnor än för män, 61 procent respektive 36 procent. Under perioden har andelen kvinnor ökat från 56 till 61 procent. Kvinnorna har i ökad utsträckning strömmat till det mansdominerade området, exempelvis teknik området, men med stora skillnader när det gäller inriktningen. Arkitekt har till exempel blivit en utbildning och ett yrke som lockar en stor andel kvinnor, medan civilingenjörsutbildningen med inriktning mot maskinteknik lockar en liten andel kvinnor. Kvinnorna har inom vissa inriktningar nått så pass långt att könsfördelningen har utjämnats helt eller så har kvinnornas andel till och med överstigit mannens andel. Mer specifikt sådana program är juridik och samhällsvetenskap samt medicin och odontologi. Trots detta så har kvinnorna i hög grad fortsatt att strömma till de traditionella kvinnliga områdena som vård och undervisning. Detta gör att de könsbundna valen lever kvar. Även antalet examina har ökat mycket de senaste åren. För den största ökningen ansvarade återigen kvinnorna, de utgjorde 63 procent av de examinerade 2002/03.

Utifrån den presenterade datamaterialet finner jag även att jurist- och läkarlinjerna, två utbildningar som för inte så länge sedan var typiska mansdominerade utbildningar, idag har

en tämligen jämn könsfördelning. Läkarlinjen liksom juristlinjen tillhör de högskolelinjer där andelen kvinnor har ökat betydligt under senare år. Redan 1993 andelen kvinnor som har tagit juristexamen uppgick till 56 procent medan motsvarande tal till läkarexamen var 46 procent. Andelen kvinnor som har tagit juristexamen 2002/03 ökade upp till 62 procent och en läkarexamen till 55 procent. I detta sammanhang bör också effekten av dessa utbildningar noteras. Jag finner att det förekommer en klar åtskillnad i den genomsnittliga månadslönen för kvinnliga och manliga jurister samt läkare inom samtliga sektorer. Skillnaderna är stora mellan kvinnor och män, dvs. män har betydligt högre månadslön än kvinnor. I juristyrket motsvarar kvinnors lön 80 procent av mäns lön. Även inom läkaryrket är kvinnors löner av samma karaktär, 39 100 kronor i genomsnittlig månadslön för en kvinna jämfört med 47 500 kronor för en man, vilket motsvarar 82 procent av mannens lön. Det finns olika förklarande variabler till dessa löneskillnader, bland annat uppdelningen inom privat respektive offentliga sektorn, arbetsfördelningen inom familjen, utbildningsinriktningen, ålderseffekten, dock återstår det fortfarande en oförklarad del som vanligtvis kan förknippas med diskriminering.

7. SLUTSATS

Lönen är en betydande variabel för att mäta attityden till värdet av arbetet. I den rådande samhällsstrukturen betraktas ofta mannen som normen i arbetslivet. Detta medför att mäns arbete ofta tenderar att värderas högre än kvinnors. Således har män en generellt högre lönenivå jämfört med kvinnor.

Sedan 1920-talet har skillnaderna mellan mäns och kvinnors löner på den svenska arbetsmarknaden minskat kraftigt. Den största delen av utjämningen skedde under 1960- och 1970-talen. Orsakerna till löneutjämningen antas främst vara den stora efterfrågan på kvinnlig arbetskraft.⁶⁰ Lönegapet består till en viss gräns ändå. Forskning har visat att det finns till och med skillnader i lönenivån inom samma bransch, i samma sektor, med lika kvalifikationer och egenskaper (därmed lika utbildning) mellan kvinnor och män.⁶¹ För att kunna besvara min frågeställning har jag tittat på kvinnornas utbildningsval, närmare bestämt på deras intag till mansdominerade utbildningar och därmed yrken, och vidare jämfört kvinnornas med männens genomsnitts månadslöner inom samma yrke. Utifrån den presenterade statistiken har jag kunnat dra slutsatsen att kvinnorna har i stor utsträckning gett sig in i manliga utbildningar

⁶⁰ Svensson (1995), s. 13-29

⁶¹ se exempelvis Lofström (1992), s. 7-17, 26-28

och yrken, och i många fall överstigit det manliga antalet. Jag har även kommit fram till att kvinnorna i varje examensgrupp har betydligt lägre månadslöner än männen.

Dock trots skillnaderna i löner mellan kvinnor och män med lika utbildning, är kvinnorna väldigt benägna att söka sig till mansdominerade utbildningar. I grund och botten är manliga utbildningar av längre natur, och ju längre en utbildning är desto högre blir lönerna. Alla individer inklusive kvinnorna antas idag i större utsträckning operera på nationalekonomisk sätt, alltså de försöker maximera sin nytta. Detta gör man bland annat genom att investera i humankapital genom exempelvis utbildning. Hur mycket man ska utbilda sig beror på vilka lönerelationer man är intresserad av. Eftersom skolmodellerna säger att ju längre man går i skolan desto större antas humankapitalet bli, och därmed även inkomsten. Och eftersom kvinnorna har börjat söka sig till mansdominerade utbildningar kan detta innebära ur humankapitalteorins synpunkt att även kvinnorna har börjat tänka mer ekonomiskt, alltså man har börjat se utbildning som en investering som ger avkastning i framtiden, då i form av jobb med högre lön eller egenskaper i övrigt än vad man annars skulle ha fått. Jag tycker att detta är den rimligaste förklaringen till kvinnornas utbildningsval särskilt då inför valet av längre utbildning, självklart finns det även andra faktorer som kan påverka en individs beslut till att välja en längre eller en kortare utbildning, exempelvis familjesituationen, egna intressen, arbetstidens omfattning osv. Men om man gör rationella val för att medvetet maximera sin nytta kommer man att välja en längre utbildning som ger positiva effekter i framtiden, då i form av högre lön.

Humankapitalteorin ger däremot inget självklart svar till varför, trots samma investering i utbildning, kvinnorna och männen får inte samma effekt i längden. Att män generellt har högre löner än kvinnor är ett välkänt faktum. Det är förstås synnerligen befogat att fråga sig varför kvinnor i många fall har lägre lön än män för lika arbete, varför kvinnor betalas mindre för likvärdigt arbete? Detta är tyvärr utanför min studie, dock ett väldigt intressant ämne att titta närmare på. Under senare år har antalet studier om löneskillnader mellan män och kvinnor vuxit kraftigt. Man har bland annat förklarat dessa skillnader med deltidsarbete, jobb inom offentliga/privata sektorn, åldersskillnader, olika antal år efter examen. En faktor som förekommer flera gånger och som har fått en viktig roll i löneskillnadsförklaringen är diskriminering. Som Åsa Löfström säger: ”det kan vara förhållandevis lätt att se konsekvenserna av att diskriminering förekommer på arbetsmarknaden, men det förefaller betydligt svårare att hitta förklaringar till varför

diskriminering förekommer”⁶². Detta är dock en del av storyn som återstår att berättas en annan gång.

Eftersom analyserna i denna uppsats åskådliggör att löneskillnaderna mellan kvinnor och män som genomgått samma utbildning kvarstår så visar det att inte ens en lika fördelning på utbildning är tillräcklig för att utjämna arbetslönerna och därmed effekten.

8. SAMMANFATTNING

På den svenska arbetsmarknaden finns idag mycket små skillnader mellan kvinnors och mäns förvärvsfrekvenser, men detta betyder tyvärr inte att alla könsskillnader har nu försvunnit. Kvinnorna och männen har delat arbetsmarknaden mellan sig, en delning som har sitt ursprung redan från utbildningsvalet och som medförde väldigt olika effekter för kvinnor och män. En sådan effekt är löneskillnader.

Utbildning har ofta anförts som ett medel mot löneskillnader, genom ökad utbildning skulle även lönerna öka, och så är även fallet, alltså ju högre utbildningen är desto högre blir lönen. Men är löneutvecklingen verkligen rättvis idag? I denna studie mitt huvudsyfte var att försöka analysera och beskriva om högre utbildning har samma effekt för kvinnor som för män. Detta gjordes genom att jag tittade noggrannare på kvinnornas utbildningsval, närmare bestämt på deras intag till mansdominerade utbildningar. Mer specifikt så har jag försökt undersöka om lönerna blir lika för kvinnor och män efter avslutad likartad utbildning!

Studien inledes med ett historiskt perspektiv över kvinnornas utbildningssystem utveckling. Där man får reda på att svenska män har börjat studera vid utländska universitet redan i slutet av 1200-talet, dvs. för ungefär 700 år sedan, medan den svenska kvinnans historia inom högre utbildning är av mycket senare datum, den är endast drygt 100 år gammal. Trots detta har det skett en utjämning när det gäller könsfördelningen på högskoleutbildning. Sedan mitten av 1950-talet har andelen kvinnliga studenter ökat kraftigt, speciellt efter 1977 års skolreform, och även fram till idag har den kvinnliga andelen fortsatt att öka. Fortfarande kvarstår dock ett visst manligt försteg framförallt när det gäller den traditionella manliga tekniska utbildningen och forskarutbildning.

Vidare följer en presentation av humankapitalteorin enligt vilken utbildning ses som en investering som ger avkastning i framtiden. Individens utbildningsval (längden och

⁶² Lofström (1989), s. 43

inriktningen) enligt detta synsätt antas vara grundad på bedömningar av vilket utbildningsalternativ som ger högst avkastning, rent ekonomiskt. Jag tog upp även andra förklaringsmodeller såsom diskriminering och beteendevetenskapliga teorier om könsroller och socialisering, bara för att visa att humankapital teorin inte är den *enda* förklaringsvariabeln. Analys gjorde jag även utifrån bearbetningar av publicerade data från främst Statistiska Centralbyråns utbildningsstatistik, lönestatistik samt från skrifter och småtryck, med speciell betoning på löneutvecklingen för kvinnor och män, med avseende på löneskillnader när det gäller liknande utbildningsnivå och utbildningsinriktning. För att få en närmare uppfattning om löneskillnaderna mellan kvinnor och män med samma utbildning tittade jag även på yrkena jurist och läkare och jämförde bland annat andelen kvinnliga och manliga studenter i respektive utbildning fr.o.m. 1990-talet fram till idag, samt gjorde jämförelser mellan kvinnors och mäns löner i dessa yrken.

Slutligen redovisades resultaten och slutsatsen drogs. I grund och botten kvarstår löneskillnaderna mellan kvinnor och män som genomgått samma utbildning vilket visar att inte ens en lika fördelning på utbildning är tillräcklig för att utjämna arbetslönerna.

9. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

LITTERATUR

- Björklund, Anders m.fl. (2000), *Arbetsmarknaden*. Stockholm: SNS.
- Ekehammar, Bo – Löfgren, Eva (1981), *Kvinnor och män i högre utbildning och forskning*. Stockholm. FoU 1981:20.
- Holme, Idag Magne – Solvang, Bernt Krohn (1997), *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: studentlitteratur.
- Hultin, Mia – Szulkin, Ryszard (1997), *Chefernas kön och de anställdas lön – en studie av könsdiskriminering på svenska arbetsplatser*. in Persson, Inga & Wadensjö, Eskil, (eds.) *Kvinnors och mäns löner – Varför så olika?* (SOU 1997:136), Stockholm.
- Le Grand, Carl (1997), *Kön, lön och yrke – yrkessegregering och lönediskriminering mot kvinnor i Sverige*. in Persson, Inga & Wadensjö, Eskil, (eds.) *Kvinnors och mäns löner – Varför så olika?* (SOU 1997:136), Stockholm.
- Löfström, Åsa (1992), *Samma yrke – samma lön? En studie av löneskillnader mellan kvinnor och män i ett företag*. Umeå.
- Löfström, Åsa (1989), *Diskriminering på svensk arbetsmarknad: en analys av löneskillnader mellan kvinnor och män*. Umeå.
- Richardson, Gunnar (1999), *Svensk utbildningshistoria*. Lund: studentlitteratur
- Sohlman, Åsa (1982), *Utbildning och arbetsmarknad*. Lund: studentlitteratur.
- SOU 1997:136. *Kvinnors och mäns löner – Varför så olika?* Stockholm.
- Stanfors, Maria (2003), *Education, Labour Force Participation and Changing Fertility Patterns: A study of Women and Socioeconomic Change in Twentieth Century Sweden*. Lund studies in economic history 22. Lund.
- Stanfors, Maria (2000), *Säkert och sakta: en kort historik över kvinnors intåg i naturvetenskaplig och teknisk utbildning*. Göteborg.
- Svensson, Lars (1995), *Closing the Gender Gap. Determinants of Change in the Female-to-Male Blue Collar Wage Ratio in Swedish Manufacturing 1913-1990*. Lund.
- Wadensjö, Eskil (1997), *Arbetsinkomster för kvinnor med högre utbildning*. in Persson, Inga & Wadensjö, Eskil, (eds.) *Kvinnors och mäns löner – Varför så olika?* (SOU 1997:136), Stockholm.

TIDNINGSARTIKLAR

Gabrielsson, Åsa (2005), "Kvinnorna tar över juridiken", *Vi*, 3 mars.

"Staten betalar kvinnor lägre lön"(2005), *Metro*, 4 mars.

ÖVRIGT

Läkarförbundet, "Nytt från förhandlingsavdelningen Nr 4/05", *2004 års lönestatistik*.

Stockholm 2005-03-01

SCB (1991), *Så väljer kvinnor och män utbildning och yrke*. Information om arbetsmarknaden 1991:5.

SCB (1991), *Utbildning för kvinnor och män*. Siffror om högskolan nr 12.

SCB (1993), *Högskoleutbildade i Sverige*. Siffror om högskolan nr 14.

SCB (2003), *Lönestatistisk årsbok 2003*.

SCB (2005), *Utbildningsstatistisk årsbok 2005*.

SCB (2002), *Lön för mödan*, Fakta om arbetsvillkor och löner för kvinnor och män inom vård och omsorg.

"Om SCB", (2005-02-24), Tillgänglig: [online]:

<http://www.scb.se/templates/Listning1_44031.asp

Bilaga 1Tabell 2⁶³**Genomsnittlig månadslön och kompletterande information efter yrkesgrupp 2003⁶⁴**

Yrkesgrupp		Andel	Åld	%Pr	Andel som har minst B	Median	Mlön	% Kv	D
								lön	
Administratörer i intresseorg.	Kvinnor	42	44	98	41	25 300	26 600	86	28
	Män	58	48	99	26	29 900	30 900		28
	Totalt	100	46	99	32	28 500	29 100		29
Administratörer i offentlig förvaltning	Kvinnor	58	46	3	52	24 200	25 200	90	24
	Män	42	48	3	55	26 900	28 100		28
	Totalt	100	47	3	53	25 200	26 400		27
Arbetsledare, privat sektor	Kvinnor	13	43	100	12	24 000	25 800	96	27
	Män	87	46	100	6	25 500	27 000		24
	Totalt	100	45	100	7	25 300	26 800		25
Arkivarier, bibliotekarier m.fl.	Kvinnor	72	47	16	84	21 300	21 900	94	15
	Män	28	47	23	76	22 000	23 300		23
	Totalt	100	47	18	82	21 500	22 300		18
Barnmorskor m.fl.	Kvinnor	92	47	12	64	23 800	24 700	95	15
	Män	8	43	20	63	25 200	26 100		20
	Totalt	100	47	12	64	23 900	24 800		16
Behandlingsass., fritidsledare m.fl.	Kvinnor	60	42	27	20	19 000	19 500	100	17
	Män	40	38	34	11	19 000	19 500		17
	Totalt	100	40	30	16	19 000	19 500		17
Biblioteks- assistenter m.fl.	Kvinnor	77	49	9	18	17 100	17 400	98	11
	Män	23	45	23	23	17 300	17 800		17
	Totalt	100	48	12	19	17 100	17 500		13
Biomedicinska analytiker	Kvinnor	91	46	36	20	20 900	21 500	98	14
	Män	9	42	59	31	21 000	22 000		22
	Totalt	100	46	38	21	20 900	21 600		15
Bokförings- och redovisningsass.	Kvinnor	89	44	85	8	19 500	20 200	95	18
	Män	11	39	90	26	20 000	21 200		26
	Totalt	100	44	86	10	19 600	20 300		19
Brevbärare m.fl.	Kvinnor	38	37	100	7	17 300	17 200	97	15
	Män	62	39	100	7	17 700	17 800		16
	Totalt	100	38	100	7	17 600	17 600		16
Byggnads- och anläggningsarbetare	Kvinnor	16 600	17 300	78	20
	Män	99	41	91	1	22 100	22 200		17
	Totalt	100	41	91	1	22 100	22 100		18

⁶³ Förklaring till förkortningar i tabell 2 finns på sidan 43⁶⁴ Källa: SCB, Lönestatistisk årsbok 2003, s. 221-229

Tabell 2 (forts.)

Yrkesgrupp		Andel	Åld	%Pr	Andel som har minst B	Median	MIön	% Kv lön	D
Byggnads- hantverkare	Kvinnor	5	44	77	3	17 100	17 600	86	15
	Män	95	43	85	1	20 100	20 500		20
	Totalt	100	43	85	1	20 000	20 300		20
Chefer för mindre företag och enheter	Kvinnor	29	45	62	18	22 700	24 100	84	36
	Män	71	47	94	17	25 000	28 700		48
	Totalt	100	46	85	18	25 000	27 300		46
Chefer för särskilda funktioner	Kvinnor	26	45	85	42	34 100	37 300	84	47
	Män	74	46	92	36	40 500	44 200		50
	Totalt	100	46	90	38	38 900	42 400		50
Civilingenjörer, arkitekter m.fl.	Kvinnor	21	38	88	78	27 000	28 700	86	27
	Män	79	42	90	60	31 200	33 200		29
	Totalt	100	41	90	64	30 200	32 200		29
Dataspecialister	Kvinnor	24	40	86	43	29 000	30 700	91	27
	Män	76	39	92	39	32 000	33 600		32
	Totalt	100	39	90	40	31 200	32 900		31
Datatekniker och dataoperatörer	Kvinnor	23	37	85	20	21 800	23 000	89	26
	Män	77	37	88	13	24 600	25 800		29
	Totalt	100	37	87	14	24 000	25 200		29
Djuruppfödare och djurskötare	Kvinnor	51	31	96	2	15 600	15 800	91	16
	Män	49	42	98	1	16 600	17 300		24
	Totalt	100	37	97	1	16 100	16 600		21
Drejare, glashytte- arb., dekorations- målare m.fl.	Kvinnor	48	37	100	2	18 600	19 000	98	15
	Män	52	39	100	2	19 500	19 400		16
	Totalt	100	38	100	2	19 000	19 200		16
Drift- och verksam- hetschefer	Kvinnor	33	46	46	41	29 200	30 500	86	32
	Män	67	47	79	27	32 000	35 400		39
	Totalt	100	47	68	32	31 000	33 800		38
Driftmaskinister m.fl.	Kvinnor	3	38	72	16	20 800	21 500	97	16
	Män	97	46	62	4	21 600	22 200		16
	Totalt	100	46	63	4	21 600	22 200		16
Elmontörer, tele- och elektronikrep. m.fl.	Kvinnor	7	42	90	3	18 300	18 800	87	15
	Män	93	40	91	1	21 400	21 700		18
	Totalt	100	41	91	1	21 100	21 500		19
Finmekaniker m.fl.	Kvinnor	18 300	18 600	97	16
	Män	84	44	79	3	19 100	19 200		17
	Totalt	100	44	80	4	19 000	19 100		17
Fordonsförare	Kvinnor	6	41	99	5	17 800	18 000	95	14
	Män	94	42	99	3	18 700	19 100		15
	Totalt	100	42	99	3	18 700	19 000		15

Tabell 2 (forts.)

Yrkesgrupp		Andel	Åld	%Pr	Andel som har minst B	Median	MIön	% Kv lön	D
Fotografer, ljud- o. bildtekniker m.fl.	Kvinnor	24	37	71	17	20 700	21 300	91	33
	Män	76	42	78	7	21 700	23 500		31
	Totalt	100	41	77	10	21 300	23 000		32
Frisörer och annan servicepersonal	Kvinnor	75	38	83	3	18 100	18 700	97	22
	Män	25	40	76	4	18 600	19 300		20
	Totalt	100	39	81	3	18 200	18 900		21
Fysiker, kemister m.fl.	Kvinnor	36	39	82	85	28 800	30 700	87	30
	Män	64	44	84	76	33 200	35 300		31
	Totalt	100	42	83	79	31 500	33 600		32
Företagsek., personaltjm. m.fl.	Kvinnor	52	43	81	44	26 200	28 600	79	34
	Män	48	44	91	51	32 400	36 300		52
	Totalt	100	44	86	47	28 800	32 300		47
Förskollärare och fritidspedagoger	Kvinnor	92	43	9	20	19 300	19 300	103	11
	Män	8	39	6	26	19 000	18 800		13
	Totalt	100	42	9	20	19 200	19 300		11
Försäljare, demon- stratörer m.fl.	Kvinnor	67	35	100	5	17 600	18 200	95	20
	Män	33	33	100	5	18 500	19 200		22
	Totalt	100	35	100	5	17 900	18 500		21
Gjutare, svetsare, plåtslagare m.fl.	Kvinnor	2	42	100	1	18 200	18 600	92	14
	Män	98	40	100	1	20 000	20 200		16
	Totalt	100	40	100	1	19 900	20 200		16
Godshanterare och expressbud	Kvinnor	7	39	100	1	18 400	18 500	88	16
	Män	93	38	100	3	20 600	21 100		18
	Totalt	100	38	100	3	20 400	20 900		18
Grafiker m.fl.	Kvinnor	37	41	99	2	18 300	19 300	88	20
	Män	63	43	99	2	21 000	22 000		22
	Totalt	100	43	99	2	19 900	21 000		22
Grundskollärare	Kvinnor	75	44	7	84	22 000	22 000	100	14
	Män	25	43	8	75	22 000	21 900		16
	Totalt	100	43	7	81	22 000	22 000		15
Gymnasielärare m.fl.	Kvinnor	52	46	11	75	23 200	23 200	99	15
	Män	48	46	10	56	23 400	23 400		15
	Totalt	100	46	11	66	23 300	23 300		15
Handpaketerare och andra fabriksarb.	Kvinnor	37	44	100	2	17 000	17 300	95	12
	Män	63	42	100	3	17 600	18 200		14
	Totalt	100	43	100	2	17 400	17 900		14
Ingenjörer och tekniker	Kvinnor	15	41	81	29	22 000	23 300	89	24
	Män	85	44	91	14	24 900	26 200		25
	Totalt	100	43	89	16	24 400	25 800		25

Tabell 2 (forts.)

Yrkesgrupp		Andel	Åld	%Pr	Andel som har minst B	Median	Mlön	% Kv	D lön
Instruktörer och andra lärare	Kvinnor	47	42	92	37	19 700	20 400	93	26
	Män	53	44	93	16	21 400	21 900		25
	Totalt	100	43	93	26	20 600	21 200		26
Journalister, konst- närer, skådespelare m.fl.	Kvinnor	50	41	88	39	24 000	26 000	89	33
	Män	50	43	94	34	26 500	29 300		39
	Totalt	100	42	91	36	25 000	27 600		37
Jurister	Kvinnor	47	40	39	85	29 500	31 400	80	38
	Män	53	44	50	91	38 000	39 100		38
	Totalt	100	42	45	88	33 000	35 500		40
Kassapersonal m.fl.	Kvinnor	78	36	96	7	18 000	18 600	102	19
	Män	22	31	98	16	17 900	18 300		20
	Totalt	100	35	96	9	18 000	18 500		19
Kontorspersonal, övrig	Kvinnor	81	45	63	7	18 000	18 700	90	20
	Män	19	40	82	15	19 200	20 700		31
	Totalt	100	44	67	9	18 200	19 100		23
Kontorssekr. och dataregistrerare	Kvinnor	93	45	54	7	18 800	19 800	94	21
	Män	7	36	84	19	19 200	21 000		30
	Totalt	100	45	56	8	18 800	19 900		22
Kundinformatörer	Kvinnor	81	39	86	6	17 700	18 000	97	16
	Män	19	34	93	12	18 100	18 600		22
	Totalt	100	38	87	7	17 700	18 100		18
Köks- och restaurangbiträden	Kvinnor	76	37	62	4	15 800	16 000	94	13
	Män	24	30	94	4	16 600	16 900		18
	Totalt	100	36	70	4	16 000	16 200		15
Lager- och transport- assistenter	Kvinnor	24	39	94	4	18 000	18 900	95	19
	Män	76	38	94	2	18 900	19 800		21
	Totalt	100	38	94	3	18 600	19 600		20
Lantmästare, skogs- mästare m.fl.	Kvinnor	33	41	56	44	20 900	22 100	96	24
	Män	67	47	39	27	22 100	23 100		21
	Totalt	100	45	44	33	21 900	22 800		22
Lokförare m.fl.	Kvinnor	9	38	88	4	21 500	21 900	93	15
	Män	91	45	99	3	24 100	23 500		15
	Totalt	100	45	98	3	23 800	23 400		15
Läkare, tandläkare m.fl.	Kvinnor	47	44	31	94	35 600	39 100	82	36
	Män	53	47	28	97	48 000	47 500		37
	Totalt	100	46	29	95	43 000	43 600		38
Maskinförare	Kvinnor	2	39	99	0	18 700	18 900	95	17
	Män	98	41	97	1	20 000	20 000		15
	Totalt	100	41	97	1	20 000	20 000		15

Tabell 2 (forts.)

Yrkesgrupp		Andel	Åld	%Pr	Andel som har minst B	Median	Mlön	% Kv lön	D
Maskinop. och montörer, övriga	Kvinnor	28	42	100	1	18 200	18 800	94	19
	Män	72	39	100	2	19 300	20 000		18
	Totalt	100	40	100	2	19 000	19 700		18
Maskinoperatörer, grafisk ind. m.m.	Kvinnor	16	42	98	1	18 100	19 200	87	19
	Män	84	42	99	1	21 400	22 000		20
	Totalt	100	42	99	1	20 900	21 500		20
Maskinop., gummi- och plastind.	Kvinnor	31	41	100	1	18 100	18 300	94	15
	Män	69	38	100	1	19 300	19 500		14
	Totalt	100	39	100	1	18 900	19 100		14
Maskinop., kemisk- teknisk ind.	Kvinnor	32	39	100	2	19 200	19 800	100	19
	Män	68	38	100	2	19 300	19 800		18
	Totalt	100	38	100	2	19 300	19 800		18
Maskinop., livs- medelsind. m.fl.	Kvinnor	36	39	100	2	17 800	18 100	91	16
	Män	64	36	100	3	19 400	20 000		18
	Totalt	100	37	100	2	18 700	19 300		18
Maskinop., metall- o. mineralbeh.	Kvinnor	10	42	100	2	19 000	19 300	95	15
	Män	90	40	100	1	20 000	20 400		15
	Totalt	100	40	100	1	19 900	20 300		15
Maskinop., textil-, skinn- och läderind.	Kvinnor	56	44	92	2	16 500	16 900	94	13
	Män	44	40	98	3	17 400	18 000		17
	Totalt	100	43	94	2	16 800	17 400		15
Maskinoperatörer, trävaruindustri	Kvinnor	15	43	100	1	18 500	18 900	97	13
	Män	85	41	100	1	19 000	19 400		15
	Totalt	100	41	100	1	18 900	19 400		14
Maskin- och motor- reparatörer	Kvinnor	2	38	89	..	18 000	18 200	90	16
	Män	98	40	94	1	19 900	20 200		18
	Totalt	100	40	94	1	19 900	20 200		18
Militärer	Kvinnor	4	31	0	43	22 400	24 100	83	30
	Män	96	39	0	73	26 400	28 900		35
	Totalt	100	39	0	72	26 300	28 700		35
Montörer	Kvinnor	23	39	100	1	18 200	18 600	94	15
	Män	77	37	100	2	19 500	19 900		16
	Totalt	100	38	100	2	19 100	19 600		16
Målare, lackerare, skorstensfejare m.fl.	Kvinnor	19 100	20 100	94	18
	Män	94	41	99	1	20 700	21 400		19
	Totalt	100	40	99	1	20 600	21 400		19
Pedagoger, övriga	Kvinnor	67	42	50	42	20 900	22 100	88	29
	Män	33	43	46	38	23 500	25 000		30
	Totalt	100	42	49	41	21 600	23 000		30

Tabell 2 (forts.)

Yrkesgrupp		Andel	Åld	%Pr	Andel som har minst B	Median	MIön	% Kv	D
Poliser	Kvinnor	19	40	0	6	25 100	25 300	95	15
	Män	81	47	0	3	26 000	26 600		15
	Totalt	100	46	0	3	25 800	26 300		15
Processop., kemisk basindustri	Kvinnor	21	39	100	3	20 900	21 600	90	17
	Män	79	40	100	2	23 900	23 900		18
	Totalt	100	40	100	2	23 300	23 400		18
Processop., trä- och pappersindustri	Kvinnor	12	41	100	2	21 100	21 300	94	17
	Män	88	42	100	1	22 400	22 600		17
	Totalt	100	42	100	1	22 300	22 400		17
Processop. vid stål- och metallverk	Kvinnor	11	44	100	1	21 500	21 200	97	14
	Män	89	42	100	1	22 000	21 900		13
	Totalt	100	42	100	1	22 000	21 800		13
Präster	Kvinnor	35	45	100	92	25 800	26 400	92	18
	Män	65	49	100	95	27 800	28 600		21
	Totalt	100	47	100	94	26 900	27 800		20
Psykologer, social- sekreterare m.fl.	Kvinnor	78	46	10	86	22 700	23 200	95	15
	Män	22	47	18	79	23 600	24 400		18
	Totalt	100	46	12	84	22 800	23 500		16
Redovisningsek., adm. assistenter m.fl.	Kvinnor	75	45	73	18	21 300	22 500	85	24
	Män	25	43	77	34	24 700	26 500		34
	Totalt	100	44	74	22	22 000	23 500		28
Renhållnings- och återvinningsarb.	Kvinnor	6	38	93	..	17 800	18 000	93	16
	Män	94	41	87	1	19 000	19 300		15
	Totalt	100	41	87	1	19 000	19 200		16
Samhälls- och språkvetare	Kvinnor	59	40	56	67	24 900	25 900	92	30
	Män	41	41	55	78	27 700	28 300		36
	Totalt	100	41	56	72	25 200	26 900		33
Servicearbetare, övriga	Kvinnor	43	39	98	5	16 700	16 700	95	15
	Män	57	40	97	5	17 500	17 500		16
	Totalt	100	40	97	5	17 200	17 100		15
Sjukgymnaster, tandhygienister m.fl.	Kvinnor	85	44	41	32	21 400	22 300	97	20
	Män	15	43	45	41	21 700	23 000		24
	Totalt	100	43	42	34	21 400	22 400		21
Sjuksköterskor	Kvinnor	90	44	22	51	23 000	23 900	95	17
	Män	10	41	23	61	24 000	25 200		21
	Totalt	100	44	22	52	23 100	24 000		17
Skogsbrukare	Kvinnor	9	41	100	4	17 600	17 700	93	16
	Män	91	45	98	3	18 900	19 100		19
	Totalt	100	44	98	3	18 800	19 000		19

Tabell 2 (forts.)

Yrkesgrupp		Andel	Åld	%Pr	Andel som har minst B	Median	Mlön	% Kv lön	D
Skräddare, tillskärare, tapetserare m.fl.	Kvinnor	68	47	99	1	16 500	16 800	95	14
	Män	32	44	99	3	17 000	17 700		19
	Totalt	100	46	99	2	16 600	17 100		16
Slaktare, bagare konditorer m.fl.	Kvinnor	34	33	100	3	17 300	18 000	99	19
	Män	66	35	100	3	17 900	18 200		22
	Totalt	100	35	100	3	17 600	18 100		21
Smeder, verktygs- makare m.fl.	Kvinnor	8	44	100	1	20 100	20 000	94	18
	Män	92	42	100	1	20 900	21 200		14
	Totalt	100	42	100	1	20 800	21 100		14
Speciallärare	Kvinnor	80	51	6	85	24 700	24 200	100	11
	Män	20	50	17	66	24 400	24 200		17
	Totalt	100	51	8	81	24 600	24 200		12
Speditörer, plats- förmedlare m.fl.	Kvinnor	52	45	55	21	21 200	21 800	88	19
	Män	48	44	67	16	23 000	24 800		26
	Totalt	100	45	61	19	22 000	23 200		24
Storhushålls- och restaurangpersonal	Kvinnor	70	41	49	4	16 700	16 800	99	15
	Män	30	34	88	5	16 600	17 000		20
	Totalt	100	39	60	4	16 700	16 900		17
Städare m.fl.	Kvinnor	78	43	61	2	15 600	15 900	94	13
	Män	22	37	89	5	16 000	16 900		18
	Totalt	100	41	67	3	15 700	16 100		14
Säkerhets- och kvalitetsinspek.	Kvinnor	18	41	80	35	24 600	25 700	98	29
	Män	82	46	81	14	24 800	26 300		26
	Totalt	100	46	81	18	24 800	26 200		26
Säkerhetspersonal	Kvinnor	23	36	61	8	18 700	19 200	95	17
	Män	77	38	55	5	19 900	20 200		17
	Totalt	100	37	56	6	19 600	20 000		17
Säljare, inköpare, mäklare m.fl.	Kvinnor	37	41	98	13	21 700	23 200	80	29
	Män	63	43	99	11	26 900	29 000		35
	Totalt	100	42	99	12	24 700	26 800		36
Tecknare, under- hållare m.fl.	Kvinnor	55	35	95	13	19 900	20 600	89	26
	Män	45	36	94	15	20 000	23 100		47
	Totalt	100	35	95	14	20 000	21 700		39
Tidningsdistr., vaktmästare m.fl.	Kvinnor	20	43	50	5	16 700	17 100	96	17
	Män	80	43	60	3	17 200	17 700		18
	Totalt	100	43	58	3	17 100	17 600		18
Tull-, taxerings- o. socialförsäkrings- tjänstemän	Kvinnor	78	46	3	20	19 100	19 600	84	18
	Män	22	45	2	28	21 000	23 400		38
	Totalt	100	46	3	21	19 400	20 500		27

Tabell 2 (forts.)

Yrkesgrupp		Andel	Åld	%Pr	Andel som har minst B	Median	Mlön	% Kv lön	D
Universitets- och högskollärare	Kvinnor	41	43	5	92	25 000	25 800	86	26
	Män	59	43	9	93	28 200	30 000		31
	Totalt	100	43	8	93	26 300	28 300		31
VD, verkschefer m.fl.	Kvinnor	12	46	98	46	40 500	49 700	81	64
	Män	88	48	99	37	49 100	61 000		82
	Totalt	100	48	99	38	48 500	59 700		81
Vård- och omsorgs- personal	Kvinnor	88	42	14	3	17 800	18 000	99	14
	Män	12	36	17	8	17 800	18 100		17
	Totalt	100	41	14	4	17 800	18 000		14
Växtodlare inom jordbruk o. trädgård	Kvinnor	19	42	81	6	16 700	16 700	92	15
	Män	81	44	81	2	17 900	18 300		19
	Totalt	100	44	81	3	17 600	18 000		18
Växtodlare o. djuruppfödare blandad drift	Kvinnor	22	35	84	6	15 400	15 600	97	21
	Män	78	39	94	1	16 200	16 100		21
	Totalt	100	38	92	2	16 000	16 000		21
Alla yrkesgrupper	Kvinnor	49	42	50	21	19 200	20 700	84	32
	Män	51	41	82	17	21 700	24 800		49
	Totalt	100	42	66	19	20 300	22 800		44

Förklaring till förkortningar i tabell 2

Andel	andel kvinnor respektive andel män
Åld	genomsnittlig ålder
% Pr	andel som tjänstgör inom privat sektor
B	3-årig högskoleutbildning
Median	50:e percentilen, 50% av de anställda i redovisningsgruppen har lika med eller lägre lön än vad måttet visar
Mlön	genomsnittlig månadslön
% Kv lön	kvinnors lön i procent av mäns lön
D	relativ lönespridning (standardavvikelse/medellön) i procent. Lönespridningen anger lörens spridning inom respektive redovisningsgrupp

Bilaga 2

Tabell 5

Programnybörjare mot yrkesexamen läsåren 1998/99 – 2002/03 efter program och kön⁶⁵

Område Program mot yrkesexamen	1998/99		1999/2000		2000/01		2001/02		2002/03	
	Totalt	Andel kvinnor (%)	Totalt	Andel kvinnor (%)	Totalt	Andel kvinnor (%)	Totalt	Andel kvinnor (%)	Totalt	Andel kvinnor (%)
Riket totalt	37 686	56	38 955	57	40 503	59	46 162	63	47 155	63
Humaniora och teologi	466	62	423	64	349	67	316	57	311	56
Teologie kandidatexamen	466	62	423	64	349	67	316	57	311	56
Juridik och samhällsvetenskap	3 125	72	3 135	73	3 394	73	3 901	75	4 271	75
Juris kandidatexamen	1 414	59	1 354	58	1 433	62	1 569	62	1 589	61
Psykologexamen	345	71	352	71	438	69	454	71	513	72
Socionomexamen	1 371	85	1 433	87	1 529	86	1 885	87	2 178	87
Undervisning	10 506	75	11 069	76	12 476	76	15 716	77	16 484	75
Barn- och ungdomspedagogisk examen	2 075	87	2 201	87	2 531	90	14	93	2	100
Bildläroexamen	71	75	74	80	58	81	6	83	.	.
Folkhögskolläroexamen	91	65	90	67	110	63	85	64	88	52
Grundskolläroexamen 1-7	1 847	86	2 225	87	2 247	86	69	91	13	85
Grundskolläroexamen 4-9	2 874	71	3 020	71	2 957	71	403	68	221	60
Gymnasialäroexamen	2 378	62	2 482	63	2 879	64	1 453	61	1 136	54
Idrottsläroexamen	114	39	109	41	140	35	24	25	38	39
Läroexamen	492	72	12 617	78	14 148	76
Musikläroexamen	239	48	243	50	244	52	25	64	8	75
Slöjdläroexamen	96	52	86	60	55	89	7	71	2	100
Specialpedagogexamen	615	93	470	90	631	92	751	95	589	92
Studie- och yrkesvägledarexamen	175	82	188	84	255	87	281	87	262	83
Naturvetenskap	327	82	348	83	468	86	479	87	524	84
Apotekarexamen	182	73	195	74	248	81	250	79	255	74
Receptarieexamen	147	93	157	95	222	92	235	95	273	93
Teknik	15 258	27	15 252	27	14 592	27	13 794	28	12 621	26
Arkitektexamen	241	55	239	61	263	60	283	55	285	61
Brandingenjörsexamen	34	18	36	17	56	20	58	26	54	24
Civilingenjörsexamen	6 250	27	6 454	29	6 756	29	6 976	27	6 705	26
Högskoleingenjörsexamen	8 027	27	7 718	26	6 858	26	6 062	28	5 159	26
Maskinteknikerexamen	33	–	12	–
Sjöingenjör- och maskinteknikerexamen	–	–	123	9	117	5	107	5	79	8
Sjöingenjörsexamen	122	4	42	2	49	–
Sjökaptens- och styrmansexamen	–	–	211	4	161	6	170	5	164	4
Sjökaptensexamen	200	6	58	3	48	6
Styrmansexamen	4	–
Yrkesteknisk högskoleexamen	367	20	386	22	317	10	178	37	212	27
Lant- och skogsbruk	450	62	450	66	508	68	465	69	540	63
Agronomexamen	178	75	169	78	163	77	141	79	116	80
Djursjukvårdarexamen	20	100	26	96	25	100
Hippologexamen	43	98	31	94	44	93
Hortonomexamen	34	85	37	86	37	81	22	55	20	80
Jägmästarexamen	–	–	1	–	–	–	–	–	85	28
Landskapsarkitektexamen	75	85	76	76	84	82	92	85	90	82
Landskapsingenjörsexamen	44	39	37	59	37	54	45	62	46	59
Lantmästarexamen	93	24	100	33	100	22	85	25	82	18
Trädgårdingenjörsexamen	26	54	30	73	24	67	23	70	32	78

⁶⁵ Källa: SCB, Utbildningsstatistisk årsbok (2005), s. 232-233

Tabell 5 (forts.)

Område	1998/99		1999/2000		2000/01		2001/02		2002/03	
	Totalt	Andel kvinnor (%)	Totalt	Andel kvinnor (%)	Totalt	Andel kvinnor (%)	Totalt	Andel kvinnor (%)	Totalt	Andel kvinnor (%)
Program mot yrkesexamen										
Medicin och odontologi	1 185	60	1 238	59	1 367	63	1 746	66	1 753	65
Läkarexamen	838	57	854	55	975	58	1 104	62	1 080	58
Optikerexamen	42	81	47	81	46	85	45	84	85	88
Psykioterapeutexamen	49	73	59	75	46	78	306	76	307	76
Tandläkarexamen	193	59	215	60	234	71	221	61	214	68
Veterinärexamen	65	82	66	80	71	86	73	88	75	84
Vård och omsorg	5 862	87	6 647	87	6 840	86	9 235	87	9 985	86
Arbetssterapeutexamen	498	91	461	93	452	94	494	92	519	92
Audionomexamen	.	.	9	78	83	94	25	88	59	92
Barnmorskeexamen	171	100	183	100	140	100	152	100	205	100
Biomedicinsk analytikerexamen	.	.	279	85	301	80	231	77	309	84
Dietistexamen	.	.	112	95	106	93	110	93	119	92
Logopedexamen	69	90	68	90	54	93	97	97	71	96
Ortopedingenjörsexamen	.	.	26	58	24	75	26	73	26	58
Röntgensjuksköterskeexamen	72	83	207	82
Sjukgymnastexamen	546	75	540	77	558	75	611	79	607	74
Sjukhusfysikerexamen	15	40	28	54	46	46
Sjuksköterskeexamen	3 660	86	3 944	86	4 129	86	5 018	87	5 235	86
Social omsorgsexamen	736	90	797	91	764	90	555	89	547	90
Specialistsjuksköterskeexamen	1 553	87	1 714	88
Tandhygienistexamen	199	93	185	96	150	93	215	97	275	95
Tandteknikerexamen	.	.	61	77	85	68	64	75	89	76
Konstnärligt område	614	58	522	57	629	57	686	53	830	58
Konstnärlig högskoleexamen dans	29	90	21	100	25	100	17	100	24	83
Konstnärlig högskoleexamen konst och design	251	65	235	66	329	63	303	60	460	63
Konstnärlig högskoleexamen musik	206	47	172	42	202	44	223	40	244	46
Konstnärlig högskoleexamen scen och medier	107	58	74	57	54	50	123	50	85	51
Organistexamen	21	43	20	40	19	58	20	50	17	76

Bilaga 3

Tabell 11a

Månadslön för landstingsanställda läkare inom samtliga befattningar, 2004⁶⁶

Fördelning efter ålder och kön

Ålder	Kvinnor		Män	
	Antal	Medellön	Antal	Medellön
25	35	23547	12	23925
26	104	24400	57	25044
27	184	25495	90	26170
28	216	27281	148	27852
29	234	29133	155	28790
30	285	30401	188	30249
31	270	31043	214	30767
32	324	31315	219	31723
33	276	32540	241	33545
34	248	33306	232	34105
35	274	34775	251	35528
36	271	35430	257	37524
37	300	36697	286	40164
38	271	37015	308	41179
39	294	39499	320	41028
40	277	40631	332	43458
41	283	41195	341	45002
42	270	42108	317	45129
43	289	43826	328	46230
44	267	44718	348	47325
45	294	45213	337	48571
46	301	46288	359	49722
47	331	47562	429	51186
48	375	48891	407	52088
49	368	48986	405	51315
50	325	49820	450	53463
51	332	50594	465	52849
52	280	50654	452	53990
53	228	50742	424	53888
54	230	51239	419	54415
55	318	52187	511	55394
56	297	52155	531	54675
57	261	51577	442	55389
58	235	51463	449	55100
59	227	51958	402	54370
60	199	51913	390	54740
61	172	52684	308	55142
62	128	51333	276	55141
63	90	51319	184	55387
64-	128	51171	429	53835
Samtliga	10091	42839	12713	48104

⁶⁶ Källa: läkarförbundet, 2004 års lönestatistik, s. 13

Tabell 11b
Löneskillnader (%) mellan kvinnor och män

Ålder	Antal Kvinnor	Medellön		Antal män	Medellön	
25	35	23547	824145	12	23925	287100
26	104	24400	2537600	57	25044	1427508
27	184	25495	4691080	90	26170	2355300
28	216	27281	5892696	148	27852	4122096
29	234	29133	6817122	155	28790	4462450
30	285	30401	8664285	188	30249	5686812
31	270	31043	8381610	214	30767	6584138
32	324	31315	10146060	219	31723	6947337
33	276	32540	8981040	241	33545	8084345
34	248	33306	8259888	232	34105	7912360
35	274	34775	9528350	251	35528	8917528
36	271	35430	9601530	257	37524	9643668
37	300	36697	11009100	286	40164	11486904
38	271	37015	10031065	308	41179	12683132
39	294	39499	11612706	320	41028	13128960
40	277	40631	11254787	332	43458	14428056
41	283	41195	11658185	341	45002	15345682
42	270	42108	11369160	317	45129	14305893
43	289	43826	12665714	328	46230	15163440
44	267	44718	11939706	348	47325	16469100
45	294	45213	13292622	337	48571	16368427
46	301	46288	13932688	359	49722	17850198
47	331	47562	15743022	429	51186	21958794
48	375	48891	18334125	407	52088	21199816
49	368	48986	18026848	405	51315	20782575
50	325	49820	16191500	450	53463	24058350
51	332	50594	16797208	465	52849	24574785
52	280	50654	14183120	452	53990	24403480
53	228	50742	11569176	424	53888	22848512
54	230	51239	11784970	419	54415	22799885
55	318	52187	16595466	511	55394	28306334
56	297	52155	15490035	531	54675	29032425
57	261	51577	13461597	442	55389	24481938
58	235	51463	12093805	449	55100	24739900
59	227	51958	11794466	402	54370	21856740
60	199	51913	10330687	390	54740	21348600
61	172	52684	9061648	308	55142	16983736
62	128	51333	6570624	276	55141	15218916
63	90	51319	4618710	184	55387	10191208
64	128	51171	6549888	429	53835	23095215
Samtliga Summa	10091	42839	432288034	12713		611541643
			42838,9688			48103,64532

Löneskillnad: $(48103,64532 - 42838,9688) / 42838,9688 =$

$0,122895 = 12,3\%$

Kvinnor åldersjusterat (dvs.samma åldersfördelning som män)

Antal	Medellön	
12	23547	282564
57	24400	1390800
90	25495	2294550
148	27281	4037588
155	29133	4515615
188	30401	5715388
214	31043	6643202
219	31315	6857985
241	32540	7842140
232	33306	7726992
251	34775	8728525
257	35430	9105510
286	36697	10495342
308	37015	11400620
320	39499	12639680
332	40631	13489492
341	41195	14047495
317	42108	13348236
328	43826	14374928
348	44718	15561864
337	45213	15236781
359	46288	16617392
429	47562	20404098
407	48891	19898637
405	48986	19839330
450	49820	22419000
465	50594	23526210
452	50654	22895608
424	50742	21514608
419	51239	21469141
511	52187	26667557
531	52155	27694305
442	51577	22797034
449	51463	23106887
402	51958	20887116
390	51913	20246070
308	52684	16226672
276	51333	14167908
184	51319	9442696
429	51171	21952359

12713 577507925

45426,565

Löneskillnad: $(48103,64532 - 45426,565) / 45426,565 =$

$0,058932 = 0,6\%$